

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІРОНІЇ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. ГОЛСУОРСІ
«САГА ПРО ФОРСАЙТІВ»)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-1а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські
мови
та літератури (переклад включно),
перша–англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Решетова Тамара Василівна

Керівник к.пед.н., доц. Надточій Н.О.

Рецензент к.філ.н., доц. Голуб Ю.І.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

англійської філології

_____ 2020 року
« ____ » _____

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Решетової Тамари Василівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Мовні засоби вираження іронії в художніх текстах (на матеріалі роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів»)

2. Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) к.пед.н., доц. Надточій Н.О.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «04» травня 2020 року № 511-с

3. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)

01 грудня 2020 р

4. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)

теоретичні основи дослідження засобів вираження іронії

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік

питань, які потрібно розробити): 1) дослідити феномен іронії та її мовне

вираження в художньому тексті; 2) встановити статус іронії в світлі

традиційних і сучасних наукових досліджень; 3) виявити особливості іронії

як складової категорії комічного і засобу емоційно-оцінної критики; 4)

визначити контекстуальні умови репрезентації та інтерпретації іронічного

сенсу у романі Дж.Голсуорсі «Сага про Форсайтів».

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	к.пед.н., доц. Надточій Н.О.	10.05.2020	10.05.2020
Розділ 1	к.пед.н., доц. Надточій Н.О.	24.06.2020	24.06.2020
Розділ 2	к.пед.н., доц. Надточій Н.О.	07.09.2020	07.09.2020
Висновки	к.пед.н., доц. Надточій Н.О.	14.11.2020	14.11.2020

7. Дата видачі завдання 10.05.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2020	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	червень 2020	Виконано
3	Написання вступу	серпень 2020	Виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2020	Виконано
5	Написання практичного розділу	вересень 2020	Виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2020	Виконано
7	Проходження нормо контролю	листопад 2020	Виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	Виконано
9	Захист	грудень 2020	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Т.В. Решетова

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Н.О. Надточій

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В.А. Бережний

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 59 стр., 74 джерела.

Об'єкт дослідження: мовний простір письменника Дж. Голсуорсі, що репрезентує мовні засоби вираження іронії в художніх текстах.

Мета роботи: розкриття механізмів створення іронії та класифікації мовних засобів її вираження в досліджуваних текстах.

Теоретико-методологічні засади: дослідження категорії іронії в лінгвістиці (Н. Д. Арутюнова, І. В. Бичко, Н. Л. Іткіна).

Отримані результати: на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки в дослідженні категорії іронії, як мовної одиниці, домінуюча роль належить антропологічній і когнітивній лінгвістиці, що дозволяє правильно інтерпретувати іронічний підтекст і послідовно включатися у взаємодіючі мовні системи, що відображають закономірності національної специфіки культури.

Тенденція до залучення в дане дослідження розширеного контексту передбачає аналіз цілого дискурсу при інтерпретації іронічного сенсу, що знаходиться в руслі сучасних суміжних наук: психології, філософії, культурології, логіки, семіотики і т.ін.

Результати проведеного дослідження показують, що іронія на лексико-семантичному рівні створюється організацією засобів мови як структури авторської оповіді, так і в мовленні персонажів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», що передається за допомогою широкого діапазону стилістичних прийомів (каламбуру, метафори, уособлення, образного порівняння, оксюморона, гіперболи, зевгми, алюзії).

Ключові слова: іронія, свідомість, троп, комічне, сміх, каламбур, оксюморон, алюзія, метонімія

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПРАГМАТИКА ІРОНІЇ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ	
ДЖ. ГОЛСУОРСІ	6
1.1 Лінгвістична категорія іронії, її трактування та особливості	6
1.2 Основні підходи до вивчення іронічного сенсу	13
1.3 Іронія як одна зі складових категорій комічного в художніх текстах Дж. Голсуорсі.....	21
РОЗДІЛ 2 ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІРОНІЇ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ДЖ. ГОЛСУОРСІ «САГА ПРО ФОРСАЙТІВ»	28
2.1 Мовна гра як спосіб передачі авторського іронічного ставлення.....	29
2.2 Мовні парадокси та сарказм як засоби розкриття іронії	33
2.3 Різновиди метафори як засіб створення іронічного ефекту	37
2.4 Лінгвістичні фігури образності як спосіб відображення різновидів іронії	44
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Магістерська робота присвячена вивченню феномену іронії та її мовному вираженню в художньому тексті. Феномен іронії, незважаючи на свою поширеність і довгу історію, досі залишається маловивченим. Ще менш дослідженим він є на матеріалі художніх текстів англійського письменника Дж. Голсуорсі. Незважаючи на важливу роль у вивченні мови творчості цього письменника. Функціональні можливості прояву іронії в мовному матеріалі роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» сприяють глибокому осмисленню досліджуваних дефініцій в художніх текстах і розгляду лінгвістичних механізмів формування іронічного ефекту.

Актуальність дослідження обумовлена зростаючим інтересом до стилістики тексту, лінгвістичних засобів створення експресії і емоційних образів, у зв'язку з чим, існує потреба у визначенні лексико-семантичних і надфразових засобів вираження іронії і тенденцій розвитку цього феномену в художніх текстах.

Маючи на увазі, що іронія нерозривно пов'язана із сміхом, слід зазначити, що сміх, як знакова реакція, є невід'ємною частиною доброзичливого спілкування, формою неприйняття і засудження людьми того, що їх оточує, кепкуванням над чим-небудь, безпосередньо-емоційним досягненням деяких протиріч, які тонко межують з комічним. У лінгвістичній науці вивчаються різні аспекти вивчення іронії – від стилістичної інтерпретації тропа до розгляду іронії як концептуальної категорії тексту [Орлов 2005, с. 17]. Слід зазначити, що оперування поняттям «іронія» в традиційному сенсі не укладається в рамки сучасних досліджень.

Традиційна інтерпретація цього феномену дозволяє розглядати іронію як ментальне і лінгвокультурне утворення [Брюханова 2004, с. 25], що визначає її функції у формуванні особливостей національного бачення світу.

Відомо, що лексико-семантичний рівень розглядає функціонування різновидів іронії, але і досі в науково-теоретичних дослідженнях не повною мірою освітлено функціонування іронії в художньому тексті, загалом, і особливості адекватної інтерпретації іронічного контексту в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», зокрема. Іронічне оцінювання стає актуальним в плані антропоцентричного переосмислення лінгвістичних ідей. Таким чином, вивчення лінгвістичного механізму і специфіки функціонування іронії в художньому тексті вимагає ретельного дослідження.

Об'єктом дослідження є мовний простір письменника Дж. Голсуорсі, що репрезентує мовні засоби вираження іронії в художніх текстах.

Предметом аналізу виступають особливості експлікації іронії в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів».

Основною **метою** роботи є розкриття механізмів створення іронії та класифікація мовних засобів її вираження в досліджуваному тексті.

Мета роботи обумовила вирішення наступних **завдань**:

- встановити статус іронії в світлі традиційних і сучасних наукових досліджень;
- виявити особливості іронії як складової категорії комічного і засобу емоційно-оцінної критики;
- визначити контекстуальні умови репрезентації та інтерпретації іронічного сенсу;
- виявити засоби репрезентації іронії в художніх текстах роману Джона Голсуорсі «Сага про Форсайтів» і визначити критерії їх іронічного маркування.

Практичним мовним **матеріалом** роботи слугували контексти, що відображають досліджуваний лінгвістичний феномен – іронію, видібрані з художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів».

Методи дослідження: лінгвістичне спостереження, критичний аналіз

теоретичних джерел, метод суцільної вибірки, порівняння, аналітичний метод та метод контекстуального аналізу.

Методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних лінгвістів О. О. Потебні, В. Гумбольдта, Н. Д. Арутюнової, І. В. Бичко, Ф. Г. Боднаря, С. Денисенко, А. П. Загнітко, В. Й. Здоровеги, О. М. Калити, В. П. Моренець, Н. А. Москаленко, М. М. Феденко, Ф. П. Смагленко, А. М. Науменко, С. І. Походні, Р. А. Семків, К. М. Тищенко.

Наукова новизна полягає в тому, що в даній роботі була зроблена спроба проведення лінгвістичного аналізу мовних одиниць, що функціонують в іронічних контекстах художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів».

Теоретична значимість дослідження полягає в багатовимірності відображення лінгвістичної категорії іронії в романі Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», на базі якого обґрунтовуються теоретичні позиції за такими наступними проблемами: багатофункціональність іронії в складі категорії комічного, особливості різновидів іронії на лексичному рівні, контекстуальна зумовленість іронічного сенсу, специфіка інтерпретації іронічного контексту, мовні одиниці як засіб репрезентації іронії в аналізованих текстах.

Практична значимість проведеного дослідження полягає в тому, що його матеріали та результати можуть бути використані в процесі викладання ряду лінгвістичних дисциплін: лексикології, інтерпретації тексту і стилістики і для проведення практичних занять і семінарів з даних дисциплін.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. **Загальна кількість сторінок – 59. Кількість використаних джерел – 74.**

РОЗДІЛ 1

ПРАГМАТИКА ІРОНІЇ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ДЖ.ГОЛСУОРСІ

1.1 Лінгвістична категорія іронії, її трактування та особливості

У західній лінгвістичній науці, як і у вітчизняній, проблема співвідношення мови і свідомості встановлює діалогічну природу іронії і аналізує відносини між свідомістю автора і адресатом, а також є предметом вивчення іронічного висловлювання в багатьох напрямках теорії мови. Використовувані в ній принципи інтелектуалізму і антропоцентризму співвідносяться з класичними підходами В. фон Гумбольдта, О. О. Потебні, що розвивала Н. Д. Арутюнова та інші лінгвісти. При цьому дослідники спираються на різні трактування свідомості. Слово «свідомість» стало вживаним з XVII століття; воно об'єднує всю сукупність отриманих самою людиною, а також успадкованих їм досвіду і знань. Свідомість є відмінною рисою ставлення людини до навколишнього світу і до себе: свідоме ставлення – одне з розвинених у процесі еволюції властивостей людини як істоти, що мислить.

Тісний зв'язок мови і свідомості Дж. Голсуорсі, що визначається знаковим, опосередкованим характером відображення, очевидний, але система його конкретних проявів вимагає спеціального аналізу. І цей зв'язок з мовою в творчості даного письменника розглядається в контексті тих змін, які опосередковані словами в процесі відображення дійсності. Мова Дж. Голсуорсі створює додатковий план відображення, дозволяючи вийти за межі безпосереднього сприйняття, подолати злиття з навколишнім світом, включити узагальнений досвід в суб'єктивний образ світу. Крім цього, даний механізм в досліджуваних текстах не просто дублюється за допомогою

знакових засобів відображається реальність, а й виділяє в ній значущі для нього ознаки і властивості і конструює їх в ідеальні сфери дійсності, виражені в значенні слова. Ці процеси визначаються в аспекті мовної, перш за все, семантичної системності.

Базовим для дослідження є вираження сутності і природи іронії, як прояву мовної свідомості особистості Дж. Голсуорсі є твердження М. І. Воропанової: «Назва «Сага про Форсайтів» призначалася ... для тієї її частини, яка відома ... як «Власник», і те, що я дав їй всю хроніку сім'ї Форсайтів, свідчить про чисто форсайтівську чіпкість, властиву всім нам. Проти слова «Сага» можна заперечувати на тій підставі, що в ньому укладено поняття героїзму, а героїчного на цих сторінках мало. Але воно вжито з належною до нагоди іронією», іронічний сенс якого дозволяє Дж. Голсуорсі описувати в «довгій повісті ... пристрасну боротьбу ворожих одна до одної сил» [Воропанова 1998, с. 495]

Вивчення лінгвістичної категорії іронії вимагає розгляду етимології даного терміну і вивчення історичних і культурних умов появи терміна «іронія». У вітчизняних і зарубіжних довідкових виданнях зафіксовано грецьке походження даного терміна [Чавчанидзе 1994, с. 109]. Факт запозичення грецького терміна «іронія» згадується і в роботах окремих дослідників, що займаються вивченням іронії як категорії естетики і категорії стилістики (О. С. Ахманова, Д. Чавчанидзе, Л. І. Тимофєєв, та ін.).

В етимологічному словнику російської мови М. Фасмера простежується ланцюжок запозичень цього терміна через польську мову або скоріше французьку, німецьку з латинської від грецького "eironeia" [Фасмер 1996, с. 139]. На запозичення терміна з грецької мови за допомогою французького вказує і Л. П. Крисін [Крысин 2003, с. 285]. Значення даного терміну в грецькій мові зводиться до наступного: іронія – тонка насмішка, виражена в прихованій формі (в інтерпретації різних дослідників – питання, що ставить в тупик, удаване самоприниження, удавання).

«Іронія» на рівні побутового спілкування сприймається як загальноживана лексична одиниця, і, як правило, виражає загальне уявлення про комічну ситуацію, ситуацію критики або висміяння. [Бичко 2002, с. 97] Тобто, як зазначають вчені-термінологи Б. Н. Головін і Р. Ю. Кобрін, слово «іронія» реалізує своє не термінологічне значення [Головін, Кобрін 1997, с. 5].

У мовленні професіоналів (філологів, мистецтвознавців) «іронія» набуває значення і функції терміна, обмежене спеціальним значенням, що виражає поняття і застосовується в процесі пізнання. [Здоровега 1999, с.83]

Одними з найбільш ранніх пам'яток, в яких відображаються спостереження софістів над художньою, переважно поетичною, мовою, вважаються комедії Арістофана «Жаби» і Платона «Федра». Уже в цих творах античної літератури простежуються спроби створення спеціальної термінології [Меликова-Толстая 1996, с. 157]. У Арістофана і Филемона зустрічається іронік-брехун; Цицерон стверджував, що майстер іронії – блискучий оратор, який бажає проповідувати в непрямій формі. На думку Н. Л. Іткіної, одне з кращих визначень іронії дано риторикою античності Квінтіліаном: «Говорити іронічно – значить хвалити, лаючи, і лаяти, вихваляючи» [Иткина 1996, с. 143].

«Поетика» Аристотеля хоча і не містить терміна «іронія» (в перекладі В. Г. Аппельрота), тим не менш, опосередковано вказує на знайомство його сучасників з цим прийомом: «... а більш легковажні (поети) зображували дії людей негідних, пишучи спершу глузливі пісні, як інші складали гімни і хвалебні пісні» [Аристотель 2000, с. 27].

У період античного Риму, риторика набуває роль великої суспільної сили. В даний період теорія переплітається з практикою, і красномовство в умовах запеклої класової боротьби стає актуальним [Меликова-Толстая 1996, с. 172].

Слід зазначити, що в історії термінології іронії, і її видів (сарказм,

харієнтизм, астеїзм), зустрічаються три класифікації (виражені імпліцитно або ж експліцитно): за принципом спрямованості, за наявністю невербальних засобів супроводу мови і за ступенем іронії. [Денисенко 2003, с.29–31]

Таким чином, іронія – явище складне і багатопланове, неоднозначне в своєму структурному вираженні і неоднорідне з точки зору семантичної характеристики. І це стосується не тільки визначення її сутності та встановлення відмінностей між іронією, а й іншими відтінками комічного світовідчуття (сатирою, гумором, сарказмом). Багато дослідників звертають увагу на необхідність диференціації іронії, як естетичної категорії, а самої іронії, як лінгвістичної (мовної) категорії, відзначаючи, що іронія – це вже не тільки і навіть не стільки стилістичний прийом, скільки «спосіб світосприйняття», «стан духу», спосіб мислення, який непомітно виник як загальна тенденція нашого часу [Мюеске 1998, с. 33].

Найчастіше застосовуються терміни «іронія у вузькому сенсі» і «іронія в широкому сенсі». Н. О. Ніколіна під «іронією у вузькому сенсі» має на увазі вживання слова з контекстуальних значенням, прямо протилежним його предметно-логічного значення, що узгоджується з вузько-лінгвістичної трактуванням іронії Ю. М. Скребнева: «Іронія – вживання слів, словосполучень або речень в сенсі, зворотньому тому, який безпосередньо в них виражений» [Скребнева 1992, с. 35].

Іронія в «широкому сенсі» – це, за словами Н. О. Ніколіної, – «оцінка, пов'язана з певним критично-глузливим ставленням до дійсності або до окремих її сторонам. Іронія розуміється, як замасковано тонка насмішка, в якій прихований сенс є запереченням буквально сказаного» [Николина 1999, с. 79].

Наявність в мові даних видів іронії визнається багатьма лінгвістами, розглядаючи іронію і як стилістичний прийом, і як категорію тексту. У наукових дослідженнях вищевказані види іронії мають різні значення: явна і прихована іронія [Салихова 1996, с. 24];

- 1) ситуативна і асоціативна [Походня 1999, с. 128];
- 2) контекстуальна і текстоутворювальна [Каменская 2001, с. 90];
- 3) зарубіжні дослідники оперують термінами *verbal (situational) / dramatic irony, local / extended irony* [Verbal 2001]

Традиційна стилістична інтерпретація цього явища зводиться до розгляду іронії як вторинного явища, яке здійснюється за принципом заміщення (на відміну від метафори і метонімії) на основі протилежності (Д. М. Коваль, Ю. М. Скребнева, М. Л. Брандес, І. В. Арнольд, Л. І. Тимофєєв, В. А. Кухаренко, Л. В. Чернець). Іронія, за словами Л. І. Тимофєєва, вживання слів у контрастному контексті, завдяки чому вони набувають протилежного значення [Тимофєєв 1996, с. 220].

У визначенні стилістичного прийому дослідники не відзначають суттєвих протиріч. Так, М. Л. Разінкіна, наприклад, розглядає іронію як стилістичний прийом, заснований на взаємодії лексичного значення: предметно-логічного і контекстуального; причому у випадку іронії ця взаємодія пов'язана смисловим ставленням суперечливості, взаємовиключення [Разінкіна 1992, с. 122].

В «Стилистике английского языка» І. Р. Гальперіна іронія визначається як стилістичний прийом, заснований на одночасній реалізації двох логічних значень – словникового і контекстуального, але ці значення протилежні одне одному "*Irony is a stylistic device – based on the simultaneous realization of two logical meanings – dictionary and contextual, but the two meanings stand in opposition to each other*" [Galperin 1991, с. 146]. По суті, додає дослідник, контекстуальне значення завжди містить негативну ідею, закладену в словниковому значенні [Galperin 1991, с. 148]. Л. В. Чернець під іронією розуміє вживання слова (словосполучення, речення) в протилежному сенсі, з метою глузування [Чернець 2001, с. 69].

Слідом за О. С. Ахмановою, яка відносить іронію до тропів, вважаємо, що «іронія полягає у вживанні слова в сенсі зворотному буквальному з

метою тонкої або прихованої насмішки; насмішка, нарочито зведена до форми позитивної характеристики або вихвалання» [Ахманова 1999, с. 185].

Також в даному дослідженні розглядаємо іронію яка виражає насмішку і лукавство іносказання, коли «слово або вислів знаходять в контексті мови значення, протилежне буквальному сенсу або заперечуючим його, тим що ставить під сумнів» [Літературний енциклопедичний словник 1987, с. 132].

В інтерпретації В. А. Кухаренко визначення іронії звучить наступним чином: "*Irony is a stylistic device in which the contextual evaluative meaning of a word is directly opposite to its dictionary meaning*" [Кухаренко 1996, с. 46].

Концепція іронії на лексичному рівні в зарубіжній лінгвістиці зводиться до твердження: «Вираз іронії вербальними засобами має розбіжність між словами мовця і ситуацією, що конкретизує зміст цих слів»)» [Verbal 2001].

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що номінація стилістичного прийому іронії не викликає серйозних розбіжностей, більше того, дослідники в цілому сходяться на тому, що іронія являє собою перенесення значення, заснованого на контрастному протиставленні форми висловлюваного змісту і вираження змісту думки.

У сучасних дослідженнях спостерігається дещо скептичне ставлення до вивчення іронії лише як категорії стилістики. За словами С. І. Походня, іронія як стилістичний прийом несе набагато менше естетичне навантаження в структурі твору, створюючи миттєвий стилістичний ефект [Походня 1999, с. 6].

Контекстуальна іронія служить для створення яскравих деталей оповідання, моментальних зарисовок в структурі художнього тексту. Однак цим далеко не обмежуються функції іронії як прийому. Іронія має в своєму розпорядженні наступні можливості:

1) використовується в номінативній, характерологічній, емотивній і дескриптивній стилістичних функціях для більш послідовного розкриття

характерів, та їх взаємовідносин;

2) сприяє створенню глибоких і багатопланових комічних ситуацій;

3) передає авторське світовідчуття. Взаємини двох видів іронії можна пояснити наступним чином: іронія – вид комічного (поряд з гумором і сатирою), ідейно-емоційна оцінка, прообразом якої служить іронія стилістична.

Сучасні дослідники роблять спроби встановити універсалії в експлікації іронії в художньому тексті, на що вказує, зокрема М. Ю. Орлов [Орлов 2005]. У фокус лінгвістичних досліджень потрапляє і структура концепту «іронія» [Брюханова 2004] та способи реалізації поняття іронія за допомогою інших концептів. Так, М. Ю. Орлов вважає найбільш важливим для реалізації текстової іронії концепт «омана», оскільки текстоутворювальна іронія в прозі видається найбільш близькою до того типу драматичної іронії, коли герой повністю помиляється щодо свого становища [Орлов 2005].

Слід зазначити, що вивчення іронії на сучасному етапі не вкладається в рамки тільки лінгвістики, іронія була предметом дослідницького інтересу психологів, лінгвістів, логіків, а також представників таких нових галузей гуманітарного знання, як семіотика і теорія комунікації, реалізуючи, таким чином, принцип експансивності сучасної лінгвістики [Калита 2004, с. 12–18]. Інструментарій цих наук допоміг виявити багато аспектів.

З появою семіотики було детально вивчено, як кодується і розшифровується іронізування в тексті. У руслі цієї проблематики особливо цікаві роботи Ю. М. Лотмана і представників його школи [Лотман 1970].

З позиції лінгвістики мови, ряд «іронія, глузування, розіграш» розглядається як один з п'яти основних жанрів фатичної комунікації. Типологія жанрів фатичного спілкування В. В. Дементьєва будується за допомогою двох осей координат, що відповідають параметрам ступеня опосередкованості і регулювання міжособистісних відносин (від унісону до дисонансу) [Дементьєв 1995, с. 55–57].

Способи вираження авторського ставлення розрізняються залежно від особистості автора, комунікативної ситуації, різновиду тексту і т.д., тобто текстовий прояв немовних цілей і завдань, які ставить перед собою Дж. Голсуорсі з розрахунком на адекватне сприйняття їх читачем. Попри всю різноманітність позитивних і негативних оціночних смислів тільки іронія являє собою прихований підтекст.

Отже, іронічний сенс аналізованого практичного матеріалу Дж. Голсуорсі сприяє найбільш місткому і тонкому опису моральних, світоглядних, соціальних, естетичних і інших особистісних відносин автора до предмета зображення.

1.2 Основні підходи до вивчення іронічного сенсу

У лінгвістичній науці не раз робилися спроби розгляду знакової системи як певної проекції свідомості, націленої на використання різних мовних засобів, в тому числі і тих, які репрезентують іронічний сенс.

«Іронія є явищем вторинної номінації не тільки лексичного, а й пропозитивного, а також дискурсивного типу. Вона являє собою контекстно зумовлене явище, причому до уваги слід приймати контексти всіх обсягів (від мікроконтексту до мегаконтексту) і видів (як лінійний, так і вертикальний), тобто дослідження іронії будується на принципах контекстної семантики, найбільш продуктивними методами є категорії лінгвістики тексту» [Походня 1999, с. 16].

С. І. Походня зазначає, що іронія реалізується за рахунок трьох видів пресупозицій:

1) текстова пресупозиція (тобто для правильної інтерпретації іронії і адекватного її декодування необхідно знати текст, в якому вона

актуалізується. Ситуативна іронія вимагає знання певного відрізка тексту, в якому описується конкретна ситуація, а асоціативна – всього тексту);

2) екстралінгвістична пресуппозиція (правильне розуміння іронії вимагає знання екстралінгвістичних факторів (географічних, етнокультурних, історичних або соціально-політичних реалій)

3) інтертекстуальний пресуппозиція, яка передбачає наявність фонових знань історико-філологічного текстового характеру (цитацій, алюзії, пародії) [Походня 1999, с. 18].

У лінгвістиці існує три основні підходи до феномену іронії – риторико-стилістичний, структуральний і прагматичний.

Риторика традиційно бере за основу емоційну і поетичну функції мови, охоплюючи репертуар засобів, що служать для економного та образного мовлення. В рамках даного підходу іронія розглядається, як засіб загальної образності і спосіб викладу для непрямого вираження суб'єктивного ставлення. В рамках даного підходу виділяється два типи відносин між буквальним та імпліційованим змістом:

1) протилежність, що реалізується як опозиція, контраст, або парадокс;

2) заперечення.

Структурний підхід передбачає «необхідність вивчення кожного мовного явища за тією функції в системі мови і його оцінки з точки зору всієї телеологічно існуючої системи» [Кубрякова 1995, с. 220]. Вчений лінгвіст, дослідниця іронії С. І. Походня визначає її як форму оцінювального, критичного, емоційно забарвленого освоєння дійсності. Вона розділяє іронію на два типи: ситуативну і асоціативну [Походня 1999, с. 128].

Ситуативна іронія – поняття більш просте, при ній контраст між контекстом і прямим значенням одиниці висловлювання призводить до одномоментного породження значення, протилежного буквальному.

В основі ситуативної іронії знаходяться текстові пресупозиції, в той

час як системоутворюючими факторами асоціативної іронії є глобальні текстові, екстралінгвістичні і інтертекстуальні пресупозиції. Асоціативна іронія встановлює інтелектуальні зв'язки між зображуваним «образом» і реальністю, створює зв'язки між незалежними один від одного текстами і т.ін. Якщо ситуативний тип іронії можна спрощено назвати антифразис, то асоціативна іронія – це комплекс інтелектуально-психологічних побудов, що формуються у читача на основі поєднання його фонових знань і ідейно-емоційних критеріїв і мовного посилювача автора. Так, Ж. Є. Фомічова визначає іронію як «концептуальну категорію художнього тексту, що дозволяє автору імпліцитно висловити його емоційно оцінювальні позиції, ставлення до зображуваної дійсності» [Фомічова 1992, с. 15].

Слідом за Ж. Є. Фомічевою, можна виділити наступні ознаки іронії, на основі яких визначаються іронічні приклади в ході даного дослідження:

- 1) наявність іронічного сенсу;
- 2) імпліцитність;
- 3) емоційна забарвленість;
- 4) контрастність [Сергиєнко 1995, с. 75]

Прагматичний підхід дозволяє розглядати феномен іронії в контексті мовного акту, так як основою даного підходу є опис фактів мови в аспекті людської діяльності. Як відомо, лінгвопрагматика ґрунтується на «трьох китах» — теорії мовного акту, теорії імплікації і теорії розмовних максим. Якщо теорія мовного акту встановлює внутрішню структуру мовленнєвої взаємодії, а теорія розмовних максим визначає базові принципи мовної поведінки комунікантів, то теорія імплікації встановлює ступінь непрямого мовленнєвого акту, формулює способи інтерпретації прихованих смислів мовних побудов, до яких, безумовно, відноситься і іронія.

Імплікація (англ.) «*Implication*» – «передача певних смислових значень без використання спеціальних засобів вираження, шляхом непрямой маніфестації ...» [Сергиєнко 1995, с. 23]. Прагматичний підхід в іронічному

висловлюванні розглядає поєднання іллокутивної і семантичної складових. Цей підхід ми знаходимо в теорії К. Кербрат-Орекк'оні, яка, розглядаючи іронію як троп, зазначає, що іронія – троп, що знаходиться на стику семантики і прагматики, з яскраво вираженою іллокутивною силою, що полягає в глузуванні над ким-небудь або чим-небудь [Kerbrat-Orecchioni 1990, с. 119].

Найбільш повно аналізувати іронію можна на матеріалі мовних актів. Мовний акт – це мовленнєва дія, що здійснюється відповідно до принципів і правил мовної поведінки, прийнятих в даному суспільстві; одиниця нормативної соціомовної поведінки, що розглядається в рамках прагматичної ситуації.

За Дж. Остіном, мовний акт складається з трьох компонентів:

1. Локутивний акт (побудова висловлювання з слів даної мови за правилами її граматики).

2. Іллокутивний акт (вираз комунікативної мети – спонукання, інформування, обіцянку і т.д. – в ході висловлювання).

3. Перлокутивний акт (вплив на свідомість або поведінку адресата). Іронія проявляється на другому і третьому рівнях, так як тільки на них може реалізуватися (прихований сенс) імплікатури (*implication*) [Austin 1992, с. 61].

Отже, можна виділити три значення за аналогією з компонентами мовного акту:

1. Буквальне значення. Прямий лексико-граматичний сенс сукупності мовних одиниць у мовленні, який реалізується на локутивному рівні мовного акту. Це формальна складова іронії, базове значення мовного знака.

2. Дезінформуючий зміст. Помилковий посил, відповідний до іллокутивного рівня мовного акту, означає, що мовець зовсім не вважає те, що він стверджує, відповідним дійсності. Це формально-цільова компонента іронії, яка здійснює кореляцію між формальною стороною висловлювання і прагматичною метою автора.

3. Іронічний сенс. Імплікатура (*implication*), що реалізує приховану модальність автора. Інтерес викликає успішна іронічна гра, яка заснована на тому, що реципієнт робить правильний висновок (бажаний автором) на основі помилкового посилу. Саме тут відбувається тонке двостороннє транскодування (*transcoding*), яке призводить до адекватного розуміння інтенції автора і виконання його перлокутивних цілей [Austin 1992, с. 62].

Іронічне висловлювання реалізує змінні іллокутивні складові мовного акту – критика, глузування, глузування-критика. Насмішка і критика в іронічному висловлюванні взаємопов'язані, найчастіше глузування, будучи за формою засобом створення іронії, несе критичне навантаження, будучи засобом «доставки» основного сенсу до реципієнта. Іноді іронія більш нешкідлива і її прагматичний аспект поступається формальному, тоді вона швидше глузлива, ніж критична. Яку іллокутивну складову використовувати, залишається на розсуд автора.

Відомо, що іронія – явище багатопланове і поліфункціональне в лінгвістиці, її природу можна визначити і в конкретних ситуаціях роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», де проявляється іронічна складова в різних контекстах. Іронія Дж. Голсуорсі – це один із проявів оцінки, функціональна семантика якої відображає дійсність.

Оцінка проявляється як на різних мовних рівнях, так і в текстових висловлюваннях (саме на цьому рівні і проявляється іронія), причому іронічні висловлювання сприймаються як оціночні і при відсутності оцінних слів, якщо описується ситуація, що має відповідний зміст в картині світу. наприклад:

"The girls bowed, and the one who continued to beat the eggs, said:" It was bully. "

Michael also bowed. "Beating the air, I'm afraid."

"Oh! But, Mr. Mont, it must have an effect. It said what so many people are really thinking. "

"Ah!" said Michael, "but their thoughts are so deep, you know."
 [Galsworthy 2016, c. 121].

Наведений мовний матеріал, безумовно, відноситься до іронічного, тому що протиставляється позитивна оцінка «сказали те, про що багато хто думає» негативним в нашому розумінні діям «вони так глибоко ховають свої думки».

Отже, іронія – це елемент оцінки, який може бути визначений як двупланова текстова форма. Але не слід забувати, що на даному рівні мовної структури ми оперуємо цілком розмитими філософськими категоріями – «добре» і «погано», те, що в одному середовищі оцінюється як позитивне, в іншій культурі, або в іншій ситуації, або в інший час може мати негативне забарвлення.

«Оцінка може даватися за різними ознаками (істинність / неістинність, важливість / неважливість і т.д.), однак, основна сфера значень, які зазвичай відносять до оцінного значення, пов'язана з ознакою «добре / погано» [Вольф 2003, с. 8]. Іронічна оцінка це більш тонка модальність, яка дескриптивно відноситься до «добре», а контекстуально – до «погано», тому для розуміння іронії так важливий контекст – як мовний, так і екстралінгвістичний.

Найважливішою характеристикою оцінки є взаємодія суб'єктивного і об'єктивного чинників, так як сама оцінка і є «встановленням певних відносин між суб'єктом оцінки та її об'єктом» [Науменко 2005, с. 83].

У ситуації розуміння іронічного сенсу в текстах Дж. Голсуорсі, це властивість оцінки набуває надзвичайної важливості, оскільки іронічні коди автора суто суб'єктивні і безпосередньо залежать від його ціннісних категорій, а також його соціально-культурного становища, світоглядних позицій і т. ін. Це дає ґрунт для широкого кола інтерпретацій іронічного висловлювання / тексту Дж. Голсуорсі.

Питання істинності і хибності оцінки довгий час були в центрі уваги логіків і філологів, адже оціночні судження неможливо перевірити на

відповідність об'єктивній дійсності.

Але авторська модальність в досліджуваних текстах Дж. Голсуорсі виражається, як на рівні речень / висловлювання, так і на рівні всієї мовної ситуації. Наприклад:

"Unfortunately", said Soams, "there's no such thing as luck in properly regulated assurance, as we shall find, or I'm much mistaken. I should not be surprised if the action lay against the Board for gross negligence!" [Galsworthy 2012, c. 117].

"Unfortunately," said the marquess, "without doing your uncle Dangerfield in the eye, I've nothing else. It's been myfaiidt, I suppose, for having had expensive children. Other people do not seem to have had them to the same degree." [Galsworthy 2016, c. 228].

Таким чином, способи відображення відношення Дж. Голсуорсі до дійсності розрізняються залежно від особистості персонажа, комунікативної ситуації, різновиду тексту і т.д., тобто можна стверджувати, що модальність – це є текстовий прояв немовних цілей і завдань, які ставить перед собою Дж. Голсуорсі розраховуючи на адекватне сприйняття їх читачем. «При всій різноманітності позитивних і негативних оціночних змістів тільки іронія являє собою приховану модальність. Створення іронічного сенсу обумовлено інтенцією автора, здатним виражати своє ставлення до дійсності непрямим шляхом, відсторонитися від зображуваної ситуації, поглянути на неї з боку, тобто оцінити ситуацію формально ... » [Походня 1999, с. 115].

У ситуації іронії прагматичні цілі автора роману «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі не завжди явно простежуються, оскільки сам поси́л іронії за своєю формою хибний. Тому образ даного автора іронічного тексту створити складніше, ніж в ситуації звичайного тексту, проте, він більш повний, оскільки для створення іронії Дж. Голсуорсі користується безліччю виразних засобів, які несуть інформативне навантаження.

З вищесказаного слід зазначити, що іронічний сенс контекстів

Дж. Голсуорсі передає витонченість і глибину в описі моральних, світоглядних, соціальних, естетичних та інших особистісних ставлень автора до предмета зображення.

Іронічні вислови Дж. Голсуорсі в «Сазі» можна назвати непрямими, оскільки автор передає свою точку зору опосередковано, користуючись прийомом згортання внутрішніх (іронічних) смислів, які ускладнюють зміст, інтерпретуючи і використовуючи логічні суперечності з метою створення іронічного мікротексту, що виводить читача на новий рівень висловлювання і визначає справжню позицію автора.

Цікаво також відзначити, що деякі дослідники (О. М. Калита, М. Ю. Орлов) називають іронічні тексти антитекстами, оскільки в них міняються місцями текст і підтекст – осуд відбувається через похвалу, заперечення через затвердження і навпаки.

Так, Ж. Е. Фомічова розділяє іронію на два різновиди: контекстуальну і текстоутворювальну. Ці види відрізняються за багатьма параметрами, і, перш за все – за концептуальною значущістю. Текстоутворювальна іронія – пов'язана з головною думкою твору, вона висловлює приховану суб'єктивно-оціночну модальність, як правило, негативного характеру, будучи засобом актуалізації авторського світогляду [Фомічова 1992, 141]. Іронія, як стилістичний прийом, контекстуальна іронія, несе набагато менш естетичне навантаження в структурі твору, створюючи миттєво яскравий стилістичний ефект. Наприклад:

“Jon's a poet. He'll be going in, too, and stamping on what's left of us. Property, beauty, sentiment – all smoke. We must not own anything nowadays, not even our feelings. They stand in the way of Nothing.

Jon listened, bewildered, almost outraged by his father's words, behind which he felt a meaning that he could not reach.” [Galsworthy 2018, c. 99].

Контекстуальна і текстоутворювальна іронія розрізняються і за обсягом контексту: на відміну від текстоутворювальної іронії, для реалізації і

декодування якої необхідний обсяг всього тексту в цілому, контекстуальна іронія актуалізується в обсязі речення, абзацу або діалогічної єдності. За контекстуальною іронією закріплені особливі засоби реалізації, які також є і сигналами наявності її в тексті. Під сигналом стилістичного сенсу ми розуміємо, слідом за Н.К. Саліховою, «будь-який елемент мовного оточення реалізованої одиниці або мовної ситуації, який вказує на появу або прояв стилістичного сенсу» [Саліхова 1996, с. 79].

У сучасній лінгвістиці іронія розглядається як стилетворча риса тексту, яка може бути реалізована на різних мовних рівнях, від одиничного слова, висловлювання до цілісного мінітексту в обов'язковому контекстуальному оточенні. Велике значення контексту для декодування іронії зумовлює її інтелектуалізм і, як наслідок, зростання її ваги у сучасному мистецтві, розширення засобів і механізмів її реалізації у художніх текстах. Іронія, зводячи два плани в парадоксальній суперечності, представляє речі в незвичному, новому ракурсі, створює ефект відчуження, підвищує інтерес комунікантів до предмета іронічної оцінки, визначає ціннісну орієнтацію, сприяючи перетворенню протиріччя на творчий пошук ідеалу.

1.3 Іронія як одна зі складових категорій комічного в художніх текстах Дж. Голсуорсі

Феномени іронічних одиниць парадигми комічного тісно переплетені між собою, утворюючи текстову єдність, сформовану і гумором, і сатирою, і пародією. Формальний підхід тут неможливий, і, перш ніж адекватно оцінювати досліджуваний мовний феномен, його роль в мовному просторі Дж. Голсуорсі, необхідно визначити критерії, які відокремлюють іронію від інших прийомів комічного.

При аналізі прагматичного змісту та емоційного посилу іронії в художніх текстах Дж. Голсуорсі, позначивши межі парадигми комічного, визначаємо її елементи, розподіляючи їх за змістом і формуючим фактором, досліджуємо парадигматичні відносини всередині комічного.

Парадигмою комічного можна умовно назвати всю сукупність прийомів створення комічного ефекту за рахунок виразних засобів мови. Комічне поряд з трагічним традиційно вважалося однією з філософсько-естетичних категорій, які проявлялися в мові і мистецтві протягом усього розвитку людства.

У тлумачному словнику В. І. Даля знаходимо таке визначення комічного: «Комізм – це смішне, забавне, потішне у відносинах людей; гумор, гострота» [Даль 1882, с. 140]. В основі комічного сенсу завжди лежить певна невідповідність, порушення правильних пропорцій. Ця невідповідність може проявлятися на наступних рівнях:

- мовних — пародія, гротеск, алогізм, нісенітниця, застереження, імітація дефекту мови, акцент, іноземна або інослівна (напр., «вчена») мова яка недоречно звучить;
- сюжетних ситуацій – непорозуміння, невпізнавання, помилкові дії;
- характерних якостей – протиріччя між самооцінкою і створеним враженням, між словом і ділом, між бажаним і дійсним і т.д.

В історії естетичної думки комічне характеризується як результат контрасту, конфлікту, протиріччя:

- 1) потворне – прекрасне (Аристотель);
- 2) незначна – піднесене (Кант);
- 3) велике, важливе – незначне (Липпс);
- 4) безглузде – розсудливе (Ріхтер, Шопенгауер);
- 5) образ – ідея (Гегель);
- 6) автоматичне – живе (Бергсон);

- 7) нецінне – безцінне (Фолькельт);
- 8) необхідне – вільне (АСТ, Шютце);
- 9) нескінченна зумовленість – нескінченне свавілля (Шеллінг) [Борев 1960, с. 116].

Протягом століть робилися спроби класифікувати комічне – перші з цих спроб сягають античної давнини. Так, Цицерон, спираючись на свій досвід публічного оратора, розділяє комічне на два основних типи:

- 1) комічне, що впливає з самого змісту предмета;
- 2) комічне, що впливає із словесної форми його виразу, яка включає в себе: двозначність; несподівані висновки; каламбури; незвичайні тлумачення власних імен; прислів'я; алегорію; метафори; іронію. [цит. за Меліковою-Толстою]

Формальна класифікація прийомів створення комічного ефекту, запропонована З. Фрейдом, відображає три основних прийоми:

- 1) згущення: зі змішаним словотвором; з модифікацією;
- 2) вживання одного і того ж матеріалу: ціле і частини; перестановка; невелика модифікація; одні й ті ж слова, вжиті в новому розумінні і тими що втратили первісний зміст;
- 3) двозначність: позначення власної назви і речі; метафоричне і дійсне значення слів; гра слів; двояке тлумачення; двозначність з натяком [Фрейд 2003, с. 243].

Про комічне, як джерело сміху (перш за все засуджувачого) писали Аристотель, І. Кант, Н. Г. Чернишевський, А. Бергсон, М. М. Бахтін, В. Я. Пропп, Ю. Б. Борев, А. Зверев, маючи на увазі під ним якесь відхилення від норми: безглуздість; промах і потворність, що не заподіює страждань; внутрішню порожнечу і нікчемність, що прикривають домагання на змістовність і значущість.

Класичне визначення комічного зводить нас до Аристотеля. «Комедія ... – пише він, – є відтворення гірших людей, однак не в сенсі повної

порочності, але оскільки смішне є частиною потворного: смішне – це деяка помилка і неподобство, яке нікому не заподіює страждання і ні для кого не згубне; так ... комічна маска є щось потворне і спотворене, але без страждання» [Аристотель 2000, с. 15].

В даний час тлумачення комічного зводиться до визначення його як категорії естетики, що виражає в формі осміяння історично обумовлену (повну або часткову) невідповідність даного соціального явища, діяльності та поведінки людей, їх традицій і звичаїв об'єктивному ходу речей і естетичному ідеалу прогресивних громадських сил [Філософський словник 1991, с. 197].

Таким чином, комічне за своїм походженням, сутністю та естетичною функцією носить соціальний характер. Більш того, сміх відносний; «Це, – на думку Г. Кружкова, – не якийсь там безумовний рефлекс. Бувають ситуації, коли просто не знаєш плакати або сміятися (або робити щось третє). Все залежить від якогось внутрішнього перемикавання свідомості. Важливий і той факт, що комізм – явище конкретно-історичне. У п'єсах Шекспіра, наприклад, трагічні моменти універсальні, але, щоб зрозуміти жарти, необхідні коментарі. Застарівають не тільки реалії – а й сам принцип смішного. Лоренс Стерн, безумовно, вимагає серйозної читацької підготовки. Але і «бешкетник» Рабле нині сприймається дуже і дуже по-різному» [Кружков 2001, с. 489–490].

Основне, за словами А. Бергсона, джерело комічного – бездумне повторення, наслідування, яке обесмислює, пласку одноманітність, не залишає місця для індивідуальності [Бергсон 1992, с. 53].

Комедійна обробка життєвого матеріалу виступає в трилогії «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі, як художній засіб загострення, концентрації протиріч і естетичних властивостей реальності, стимуляції необхідного ефекту несподіванки і каталізатора активності протиставлення естетичних ідеалів осміювання явищ. Наприклад:

"The voice which answered had that quick little way of shaping words that was so amusing to Winifred, who in her youth had perfected a drawl which effectually dominated both speed and emotion. All the young women in Society nowadays spoke like Fleur, as if they had found the old way of speaking English slow and flat, and were gingering it with little pinches". [Galsworthy 2014, c. 19].

Дослідження і опис концепції природи сміху проводить Л. Карасьов в роботі «Філософія сміху» і підтверджує прихильність «глузливому сміху» як вищій формі комізму. Таке розуміння свідчить про певні традиції, що переважають в науці [Карасев 1996].

Про природу смішного в теоретичному і натурфілософському ключі, пише Г. Кружков, зачіпаючи передумови виникнення сміху. Грунтуючись на твердженні, що квінтесенція сміху – радість. Дослідник наводить схему основних найдавніших видів сміху, що виражають три різних типи радості:

- радість порятунку – сміх щасливця (безпека, насичення);
- радість подолання – сміх бунтаря (зловтіха, сором);
- радість свавілля – сміх переможця (порушення табу, порушення ієрархії).

Всі ці види сміху споріднені і можуть змішуватися один з одним, але у кожного з них є своя функція. Радість порятунку пов'язана з позбавленням від небезпеки, радість подолання – з природною людською агресивністю і експансією: сміх свавілля – сміх непослуху [Кружков 2001, с. 492]. Слід зазначити, що в своєму неочищеному, «примітивному» вигляді три найдавніші форми сміху зустрічаються відносно рідко. Дещо відособлено від них стоїть сміх розуміння, який служить виразом радості інтелектуальної. Наприклад:

"They say it's very clever."

"Horribly out of drawing – not fit for children, and tells adults nothing they do not know. I do not see how it can be justified."

"Genius, my dear. If it's attacked, it be defended."

"Sib Swan will not have It – he says it's muck"

"Oh! Yes, but Sib's getting a back number."

"That's very true," said Michael, thoughtfully. "By Jovel how fast things move, except in politics, and fog." [Galsworthy 2016, c. 129].

Слід зазначити, що природа комічного має широку актуальність, не обмежується суто теоретичним інтересом.

За М. М. Бахтіним, сміх завжди стає способом виявлення тих істин, що здаються самоочевидними, а значить, безперечними, і розхитує встановлення, які стають віковичними, а значить і загально обов'язковими. Зв'язок сміху зі свободою не у всіх випадках очевидний, проте він природний [Бахтин 1995, с. 59]. У своїх естетико-філософських пошуках М. М. Бахтін розкриває найважливішу сторону в області «сміхового світу» і стверджує, що істотні сторони цього світу доступні тільки іронії, яка здатна викликати сміх, адже «...Люди ще не глибоко представляють об'єктивну гуманістичну суть сміху; естетиці ще тільки належить проникнути в глибини мудрого сміхового початку, правлячого найбільш яскравими художніми світами в мистецтві всіх століть» [Бахтін 1995, с. 75].

Таким чином, діапазон комічного надзвичайно широкий, але різноманітні відтінки сміху в художніх текстах Дж. Голсуорсі залежать не від свавілля автора, а від якісної визначеності та індивідуальної своєрідності описуваного явища. Як талановитий художник Дж. Голсуорсі порівнює, погоджує всі нюанси свого естетичного ставлення до дійсності із сутністю та індивідуальними особливостями явищ. Дж. Голсуорсі тонко помічає всі відтінки іронії в парадигмі комічного, і його тексти є результатом безпомилково точної естетичної оцінки будь-якого конфлікту.

Слід зазначити, що багато дослідників розмежовують і іронію, і гумор, і сатиру. Вважається, що гумор і сатира – полюси сміху. А між ними – цілий світ відтінків комічного. Подібне різноманіття привертає увагу дослідників лінгвістичної науки можливістю вивчення особливостей ситуативного

вживання тієї чи іншої міри сміху, встановлення універсалій на рівні творів одного автора, або цілого жанру творів, або на національному та соціально-культурному рівні.

В основі і гумору, і сатири лежить особлива форма естетичного ставлення до дійсності – комедійне. Залежно від естетичних властивостей об'єкта і цілей суб'єкта комедійне відношення має два основних типи: сатиричне і гумористичне.

Слід зазначити, що сатира – крайня і вища форма критики, заперечення, яка загострює, перебільшує і навіть деформує вигляд осміювання явища. Але головне в сатирі – комедійна критика, тобто така, яка підводить читача до заперечення явища через протиставлення його ідеалам, критика, яка стверджує ідеали.

В романі «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі прагне описати через сатиричний «сміх» (близький до іронії) правдиву картину життя буржуазної Англії його часу. У статті «*Literature and Life*», 1930 Дж. Голсуорсі писав: «На питання, заради чого ми віддаємося мистецтву, є тільки одна вірна відповідь: заради більшого блага і величі людини.» Голсуорсі прагнув служити мистецтву «великих загальнолюдських і соціальних проблем» [цит. за Воропановою 1998, с. 495].

Отже, використання контекстуальних значень, зворотних основним, предметно-логічним, також є своєрідним зіткненням позитивного і негативного, причому це зіткнення часто буває несподіваним, що дозволяє вважати іронію в мові роману «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі як однією зі складових категорій комічного.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІРОНІЇ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ РОМАНУ ДЖ. ГОЛСУОРСІ «САГА ПРО ФОРСАЙТІВ»

У лінгвістичній науці розроблені теоретичні положення про природу і суть іронії і також про стилістичних засобах її передачі в мові.

Серед мовних засобів, що беруть участь у вираженні іронії в даних художніх текстах Дж. Голсуорсі, провідна роль у створенні імпліцитних смислів відводиться лексико-семантичним засобів, можливості яких надзвичайно різноманітні.

Іронія широко використовується в структурі художніх текстів Дж. Голсуорсі для вираження несхвального відносини, прихованої насмішки над явищем або людиною і демонстрації реального стану речей в суспільстві, в цілому, або в цій ситуації, зокрема. Іронія створюється організацією коштів мови, як в структурі авторської оповіді даного автора, так і в репліках його персонажів за допомогою різних стилістичних прийомів, які зачіпають різні рівні мови (слово, пропозиція, понадфразова єдність).

Загальновідомо, що іронія як мовне явище рідко обходиться без мовного вираження. Як обґрунтованої співвіднесеності деяких явищ до іронічно маркованих одиниць мови зазвичай виступає здатність створення певних відтінків модальності, тобто виявлення ставлення автора висловлювання до фактів дійсності. В цьому випадку, іронія не настільки прямолінійно реалізує ставлення контекстуального значення слова до предметно-логічного змісту.

Таким чином, дане дослідження показує, що в створенні іронічного ефекту бере участь в більшій чи меншій мірі будь-яка мовна одиниця, хоча (за О. Г. Беляєвською) «неправомірно вважати цю можливість системно закріпленої за одиницею характеристикою» [Беляєвская 1990, с. 26]. Саме

тому при ідентифікації іронічно маркованих одиниць текстів Дж. Голсуорсі основоположну роль ми відводимо саме контексту, в якому можна виділити такі критерії для відбору іронічно маркованих засобів, як здатність до створення другого плану, різко контрастує з першим; контраст між предметно-логічним і контекстуальним значенням і наявність емоційно-оцінного компонента. Слід зазначити, що в конкретному мовному втіленні не всі компоненти вербалізуються, частина з них залишається на рівні інтуїтивного знання.

2.1 Мовна гра як спосіб передачі авторського іронічного ставлення

Одним з найпоширеніших засобів апеляції до іронії є каламбур. У роботах багатьох дослідників каламбур вивчається, перш за все, як засіб створення комічного ефекту. Поняття іронії ширше, ніж поняття комічного, так як крім випадків мовної гри існує багато засобів вираження явного і прихованого авторського іронічного ставлення, яке в ряді випадків вказує на іронічний підтекст оповідання в цілому.

Одним з видів мовної гри є гра слів, в основі якої лежить багатозначність слів. В досліджуваних текстах спостерігається взаємодія прямих і переносних значень, в результаті чого виникає двозначність. Наприклад:

"The words: " If you want to please me you'll put those people out of your head, "sprang to Soames 'livs, but he choked them back – he must not let her see his feelings.

"He once insulted me," he said " [Galsworthy 2018, c. 27].

Іронічний показчик есплікується в дієслові «*choked back* – проковтнув», інтерпретація якого не може бути тільки буквальною.

Присутня можливість розширеного тлумачення за рахунок практично одночасною актуалізації двох словникових значень, що володіють в даному ситуативному контексті різним ступенем позитивності. Намагаючись приховати свої почуття до родича, який свого часу завдав йому образу, Сомс готовий не виявляти, згідно «форсайтовський» традиції, негативні почуття, які просяться «назовні», проявляючи себе гідно перед улюбленою дочкою. Автор, відображаючи стан Сомса іронічно, передає через асоціації слова «проковтнув», з'єднавши буквальне і переносне значення, своє внутрішнє ставлення до яскравого представника англійської аристократії.

Отже, в даному іронічному висловлюванні представлена смислова двуплановість слова, що характерна для семантико-стилістичної організації мови роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів». Слід також зазначити, що іронія даного автора виконує характерологічні функцію, оскільки сприяє непрямій характеристиці головного персонажа.

Смислова двуплановість слова спостерігається і в наступному прикладі:

"The primeval Forsytes were farmers. My father wants to take me down and show me where they lived."

*"Have you **jumped at** it?"*

"I'm not sentimental: have not you realised that? I wonder if you've realised anythings about me?" And drooping forward over her wheel, she murmured: "Oh! It's a pity we have to talk like this!"

"I said it wouldn 't work!"

"No, you've got to let me see you sometimes, Jon. This is harmless enough. I must and will see you now and then. It's owed to me!". [Galsworthy 2014, c. 201].

Як видно з наведеного мовного матеріалу, умовиводи будуються на основі істинності одного з варіантів значень використовуваного автором дієслова «*jumped at* – вхопилася». Іронічний контекст може бути розшифрований в процесі формування точного сенсу кожного

висловлювання. Репліка Джона – одного з персонажів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», де дієслово, хоча і вжито в переносному значенні «взятися за якусь справу; скористатися чимось», переосмислюється адресатом. У промові Джона дієслово «*jumped at* – вхопилася» іронічний, як це не дивно, і вжито в буквальному значенні «схопити, узятися».

Також мовне вираження іронічного сенсу проявляється в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» за допомогою гри слів, протилежних за значенням. Наприклад:

*"The same with landscape! You had a perfect garden of a country, and then an ice – age came along. There was continuity, but it was always changing. That was why it seemed to him extremely unlikely that he would live after he was dead. He had read somewhere – though not in The Times – that life was just **animated shape**, and that when **shape was broken** it was **no longer animated**. Death broke your shape and there you were, he supposed. The fact was, people couldn 't bear their own ends; they tried to dodge them with soft sawder. They were weak-minded "* [Galsworthy 2014, c. 245-246].

Як видно з аналізованого практичного матеріалу, дієслівні форми (дієприкметникові – повна і коротка) в поєднанні з іменником «форма» сприяють утворенню антонимического ряду слів, значення яких діаметрально протилежні. У досліджуваному матеріалі автор використовує гру слів (протилежних за змістом) для відображення філософської основи в процесі репрезентації іронії.

Безсумнівний інтерес представляє фонетично співзвучна пара слів (каламбур) з порушеним фонетичним чином і яскравим емоційним забарвленням з точки зору етимології даних слів. Наприклад:

"Annette stayed a powder-puff, and said with startling suddenness

*"Que to es **grossier!**"*

He knew the expression – he had reason to. The first time she had used it he had thought it meant "What a srocer you are!" and had not known whether to be

relieved or not when better informed. He resented the word – he was not coarse "
[Galsworthy 2018, c. 33].

Так, звукова подібність французької лексеми «*grossier*» і англійської – «*grocer*», які не мають змістового відповідності, служить причиною комунікативного збою. Смісловий зміст наведеної в даному контексті фонетично співзвучною пари, яка передає тонкий іронічний сенс, передає незвичне стан замішання Сомса Форсайта – яскравого представника оплоту «форсайтівської» Англії Дж. Голсуорсі.

Таким чином, іронічний сенс в уже згадуваному мовному матеріалі складається з фонетичного подібності далеких як за семантикою, так і по етимології розглянутих слів французької та англійської мов.

Найбільш поширене комічне або іронічне зміна слова або сталого словосполучення (прислів'я, приказки, цитати і т.д.) з метою надання їм нового, нерідко протилежного значення. Слід зазначити, що для осмислення естетико-емоційного навантаження використовуваних автором стійких: словосполучень потрібне знання і розуміння їх вихідної форми і семантики. Наприклад:

"Just wanted to ask you: Must I take these screws of old George Forsyte's? They 're dashed bad."

"Gift horse in the mouth?" Said Soames.

"Well" said Vol, "but they're so dashed bad: by the time I've paid legacy duty, boxed them to a sale, and sold them, there will not be a sixpence. One of them falls down when you look at it. And the other two are broken-winded ".
[Galsworthy 2012, c. 100-101].

Цей випадок може розглядатися як іронія, оскільки має місце вираз глузування шляхом вживання прислів'я в трансформованому вигляді «дарованому коневі в зуби дивитися», яка набуває значення, близького до зворотнього за змістом стійкого словосполучення. Дж. Голсуорсі наділяє Сомса цією фразою, щоб підкреслити духовну перевагу головного

персонажа, як над його співрозмовником, так і над суспільством, де правлять віджилі принципи моралі, про що свідчать відомі факти біографії письменника.

2.2 Мовні парадокси та сарказм як засоби розкриття іронії

До гри слів відносяться і мовні парадокси – один з найбільш часто вживаних лінгвістичних прийомів, що використовується для глузування в створенні іронічного ефекту. Парадокс – вислів чи судження, різко розходиться з загальноприйнятим, традиційним думкою або (іноді тільки зовні) здоровим глуздом. Той факт, що в основі іронії і в основі парадоксу лежить протиріччя, робить парадокс одним із засобів висміювання будь-яких фактів або явищ дійсності. Наприклад:

"Coming hastily out of a door, he received simultaneously a black eye, and a blow on the diaphragm, which caused him to collapse. The speaker, now, was the Member for Washbason, in language stronger than those who knew the honourable gentleman would have supposed possible.

*"I'm frightfully sorry, sir," said Michael. **"It's always the innocent party who comes off worst."***

"How the devil am I to speak this afternoon?"

"If you went in bandaged," said Michael, dabbing the damaged eye with cold water, "and apologized for a motor accident, you would get special hearing, and a good Press. Shall I take the silver lining out of my tie for a bandage?"
"[Galsworthy 2016, c. 99].

Безсумнівний інтерес викликає розглянута гра слів – парадокс, який займає основне місце як в мові художніх текстів роману Дж. Голсуорсі, так і в досліджуваному матеріалі. Як підтверджує проведений лінгвістичний

аналіз, Дж. Голсуорсі дуже тонко і вміло користується даними прийомом: надає додаткову насиченість інформативною навантаженні іронічного сенсу, що сприяє утворенню відтінків значень в різновидах іронії. В даному контексті парадокс звучить дещо зухвало і навіть образливо по відношенню до потерпілого, оскільки свідчить про легковажну і бездушну поведінку, розраховану на зовнішній ефект; своєрідну «гру на публіку». Парадоксальні роздуми автора аналізованого матеріалу не обходять стороною і неспроможність окремих представників світського суспільства, в якому всюди брехня, вдавання, гра, що сприймаються як звичайне явище, як щось усталене, як норма.

Парадокси Дж. Голсуорсі змушують задуматися і по-іншому поглянути на світ, так як представляють його кілька в «викривленому світлі». наприклад:

Soames was silent. He did not MEAN them to, but what if they did?

"I can not tell," he said, at last. "The fellow's a Scotchman. What did you go hitting him on the nose for?"

"He gave me a thick ear first. I know it was an excellent opportunity for turning the other cheek, but I didn 't think of it in time."

"You must have called him something."

"Only a dirty dog. As you know, he suggested a low motive for my speech. "

*"Soames stared. In his opinion this young man was **taking himself much too seriously.***

"Your speech! You 've got to set it out of your mind," he said, "that anything you can say or do will make any difference."

"Then what's the good of my being in Parliament?"

*"Well, you're in the same boat with everybody else. **The Country's like a tree, you can keep it in order, but you can not go taking it up by the roots to look at them.**" [Galsworthy 2013, p. 166].*

Іронія в романі Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» часто переростає в

сарказм; в ній можна простежити інтонацію, в якій гіркоту, розчарування і насмішка, що переходить у глузування. Підтекстний сенс парадоксів Дж. Голсуорсі часто глобальний. наприклад:

"We can not help it. But our defence is to be confined to an attack on the new morality."

"One can not attack what isn't" said Mr. Blythe.

"Do you mean to say," said Michael, grinning, "that you have not noticed the new morality?"

"Certainly not. Formulate it if you can."

"Do not be stupid, do not be dull."

Mr. Blythe grunted. "The old morality used to be: 'Behave like a gentleman."

"Yes! But in modern thought there ain't any such an animal."

"There are fragments lying about: they reconstructed Neanderthal man from half a skull" [Galsworthy 2013, c. 176].

Даний парадокс виглядає як заперечення / твердження думки (істинно англійської моралі), що здається, безумовно, правильним. Використання парадоксального прийому з підтекстним іронічним змістом дозволяє Дж. Голсуорсі – передати «в позитивній формі» сучасну мораль, що заперечують і насідати на традиційні канони, оплот Англії. Так, тематична фразова пара «*"Do not be stupid, do not be dull."*» і «*"The old morality used to be: 'Behave like a gentleman"*» вступає в парадоксальний конфлікт на контрастною смисловий основі як взаємовиключні і суперечать моралі даного суспільства. Застосовуючи ствердну форму в вираженні традиційно англійської моралі Дж. Голсуорсі використовує також гру слів – парадокс для додання негативного забарвлення «сучасної моралі» англійського суспільства за допомогою негативної частки «*not*» – див. : (" *Do not be stupid, do not be dull... "*).

Однак парадокси Дж. Голсуорсі мають власну специфіку, особливо ті з

них, які формально сприймаються як парадокси; контекстуальні умови і здоровий глузд розкривають іронічний сенс подібних висловлювань. Умовно їх можна назвати псевдопарадокси.

Наприклад:

"Smell of its own, Covent Garden, earthy and just not rotten! He had never seen – even in the War – any place that so utterly lacked form. Extraordinarily English! Nobody looked as if they had anything to do with the soil .. . What was the English type amongst all this infinite variety of disproportion?"

Nevertheless – a Cockney for good temper! The more regular a person's form and features, the more selfish they were! Those grape-fruit looked horribly self-satisfied, compared with the potatoes!" [Galsworthy 2013, с. 128].

На тлі «форсайтівського» клану – носія традиційних національно-етичних норм поведінки спостерігається порушення причинно-наслідкового зв'язку, а саме семантичний контраст в романі, що має місце в роздумах одного з персонажів. наприклад:

"The decision that he made would affect what might last another fifty years. To put your hand to the plough, and at the first request to take it off again! You might be ploughing crooked, and by twilight, but better plough by dim light than no light, a crooked furrow than none at all! Foggartism was the best course he could see, and he must stick to it! The future of England! A blackbird, close by, chuckled. Quite so! But, as old Blythe said , one must stand up to laughter! " (Galsworthy 2013, с. 231).

У романі «Сага про Форсайтів», прагматика імітування порушення причинно-наслідкових зв'язків дозволяє Дж. Голсуорсі відобразити більш емко світосприйняття і світовідчуття англійського суспільства, в основі яких закладено глибокий національний психологізм з філософської базою. Саме, семантичне розбіжність в грі слів, тобто порушення причинно-наслідкових зв'язків слів, в тому числі, і за рахунок інтонаційних перепадів, які несуть основну семантичне навантаження в даному тексті, надає різні відтінки

іронічного змісту в процесі переосмислення суперечливих значень. Імітація порушень причинно-наслідкових зв'язків слів, тобто семантичний контраст, допомагає Дж. Голсуорсі соковито і яскраво передавати «внутрішній світ» Майкла, який явно тяжіє до форсайтовський світу, але він не вміє дорожити традиціями своїх батьків і дідів.

2.3 Різновиди метафори як засіб створення іронічного ефекту

Численною групою лінгвістичних засобів передачі іронічного ефекту є спосіб деперсоналізації. Як правило, деперсоналізація і уособлення розглядаються як різновиди метафори. Насмішка в даному випадку виражається за допомогою порівняння, в якому люди уподібнюються тваринам. Наприклад:

"Like cattle when a dog comes into the field, they stood head to head and shoulder to shoulder, prepared to run upon and trample the invader to death. "
[Galsworthy 2019, c. 46].

Аналіз художніх текстів роману «Сага про Форсайтів», свідчить про те, що Дж. Голсуорсі використовує деперсоналізацію як засіб створення іронічного ефекту, здатний відображати весь спектр відтінків значень іронічного підтексту. Дж. Голсуорсі, стверджуючи, що сила збереження національного укладу в монолітності, передає «світ» Форсайт за законами світу тварин, де царює пишність природи.

У досліджуваному матеріалі роману «Сага про Форсайтів» має місце і метафора деперсоналізації, яка допомагає автору передавати проходження вузько - практичних інтересів з тонкою іронією і прихованою насмішкою, що створює експресивно забарвлений фон висловлювань. Наприклад:

"She'd no money," replied Nicholas.

He himself had married a good deal of money, of which, it being then the golden age before the Married Women's Property Act, he had mercifully been enabled to make a successful use.

"What was her father? "

"Heron was his name, a Professor, so they tell me."

Roger shook his head.

"There's no money in that," he said.

*"They say her **mother's father was cement.**" [Galsworthy 2019, c. 51].*

Такого роду іронічні висловлювання в романі «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі, як і в даному контексті, яскраво репрезентують його творчий потенціал, сформований загальнотеоретичною базою іменування. Іронічний зміст розлитий по всьому твору, проте, чимало і лексичних маркерів, де текстова іронія знаходить своє вираження у вигляді різноманітних лінгвістичних прийомів. З цієї причини, не завжди вдається чітко визначити, в чому полягає подібність, покладена в основу метафори. Це пояснюється тим, що предмети, явища, персонажі можуть зближуватися не тільки на підставі зовнішньої подібності, але і за спільністю виробленого ними враження.

Іронічний зміст може бути переданий і за допомогою такого лінгвістичного прийому, як уособлення - прийому, зворотнього деперсоналізації, який також несе додаткове смислове навантаження в прагматиці іронії художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», а саме в побудові іронічного контексту. Наприклад:

*"I've tried to plan you a house here with some **self-respect** of its own. "In **architecture**," he went on-"as in life, you'll get no **self-respect without regularity**. It never occurs to us **to embody the main principle of life in our buildinss... set your effects with a few strons lines**. The whole thing is regularity..."*

Soames, the unconscious ironist, fixed his gaze on Bosinney's tie, which was far from being in the perpendicular, he was unshaven too, and his dress not

remarkable for order. Architecture appeared to have exhausted his regularity" [Galsworthy 2019, c. 134-135].

Поняття «*a house* – будинок» наділяється моральними якостями і етичними принципами людини: загальновідомо, що лише жива істота може мати "*self-respect*". Користуючись однією з категорій філософської науки, Дж. Голсуорсі уособлює будинок, надає іронічний ефект архітектурі побудови будинку, що викликає посмішку. Проте, можна розгадати авторський задум, що перериває «піднесені» роздуми Босіні на філософські теми, у взаємозв'язку піднесеного і побутового; прагнення відірватися від дійсності наштовхується на перешкоду, реальну і відчутну. Іронія виконує одночасно дескриптивну і характерологічну функції, так як має місце елемент опису і критики людських недоліків.

Також порівняння з представниками тваринного «світу» має місце в художніх текстах Дж. Голсуорсі, яке пронизане добродушною іронією, спрямованої на одну з персонажів роману. Іронічний зміст розлитий по всьому твору, проте чимало і лексичних маркерів, де текстова іронія знаходить своє вираження у вигляді різноманітних стилістичних прийомів.

Наприклад:

"Still, she must have expected the question. She should have told a good one and have done with it I couldn't help feeling sorry for her. "

"You'd feel sorry for a ilea that bit you, Michael. What do you mean by our not being forgiven? "

"Well! The drama was all on her side, and it's drama that counts. Besides, there's her engagement!" [Galsworhty 2013, c. 213].

Як видно з контексту, образне порівняння і в художніх текстах роману «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі – двопланове. На поверхні – неопосередковано-пряма мова (формально каже оповідач, але мовленням передаються слова, навіть не стільки слова, скільки думки, почуття персонажа), для неї вищесказане позбавлене будь-яких конотацій. Однак

тонко виступає закладений автором, Дж. Голсуорсі, додатковий, іронічний сенс.

Меншим ступенем критичності мають випадки уособлення в художньому дискурсі Дж. Голсуорсі. Н.В. Гатинська зазначає, що в ХІХ столітті ця фігура використовувалася головним чином епізодично, в той час як в ХХ уособлення зустрічається частіше, і йому надаються різні функції. Так, уособлення може виражати приховані емоції персонажа або нести спеціальне завдання - зіштовхувати комічний образ з трагічним змістом реальних подій, виражених цим образом [Гатинская 2004, с. 318]. Відносини протилежності предметно-логічного і контекстуального значень в досліджуваному матеріалі окреслені досить чітко, однак, не всі компоненти ситуації вербалізуються, зокрема, оцінювальний компонент, який є ключовим. Наприклад:

"Again he looked at her, huddled like a bird that is shot and dying, whose poor breast you see panting as the air is taken from it, whose poor eyes look at you who have shot it, with a slow, soft, unseeing look, taking farewell of all that is good-of the sun, and the air, and its mate. So they sat, by the firelight, in the silence, one on each side of the hearth. "[Galsworthy 2019, с. 369].

Поряд з метафорою (прихованим порівнянням) Дж. Голсуорсі використовує і художньо-образне порівняння. Сміслові зв'язки в порівнянні здійснюються за допомогою наступних лексичних маркерів: (*"like", "as", "resemble", "remind"*).

Але, виходячи з різноманіття мовних можливостей функціонування засобів, які допомагають порівнювати явища зображуваної дійсності, Дж. Голсуорсі застосовує своєрідний (авторський «домисел») лінгвістичний прийом – інтонаційний спад. Наприклад:

"You're English, then?"

"Pure, " said Mr. Blythe.

"So am I, so's old Foggart I looked him up in the stud-book. It's lucky,

because we shall certainly be assailed for lack of patriotism."

"We are, " said Mr. Blythe.

"People who can see no good in their own country. Birds who foul their own nest. Gentry never happy unless running England down in the eyes of the world. "[Galsworthy 2013, c. 219]

Очевидно, як підтверджує наведений контекст, що своєрідність мовних проявів Дж. Голсуорсі невичерпно. Використовуваний прийом інтонаційного спаду є одним з витончених і витончених способів передачі порівнюваних явищ з яскраво вираженим іронічним підтекстом. Так, в уже згадуваному тексті Дж. Голсуорсі застосовує даний прийом для вербалізації настільки глобальної проблеми як формування почуття любові до своєї батьківщини, своєї Англії. Засудження людей, «*who can see no good in their own country ...*», приймає стверджувальну форму при яскраво-контрастному порівнянні з буденно-негативним проявом птахів: «*birds who foul their own nest...*». Дане мовне явище сягає кульмінаційного результату в вираженні утвердження та зміцнення англійського національного укладу за допомогою прихованого порівняння з іронічним підтекстом –затвердження неіснуючого явища (адже птиці, на відміну від людей, як правило, не бруднять свої гнізда). Причому інтонація недомовленості автора передає специфічні риси англійського національного характеру: невимушеність, стриманість, ненав'язливість і т.д. Отже, авторське «домислення» в досліджуваному матеріалі дозволяє здогадатися про глибокі патріотичні почуття Дж. Голсуорсі до Батьківщини.

У структурі художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» нерідкі випадки використання перифраза, який виступає як засіб невимушеного звучання відбиваного автором, що має нерідко іронічне забарвлення. Індивідуально-авторські перифрази завжди образотворчі, вони дають можливість автору звернути увагу на ті риси описуваних явищ і предметів, які особливо важливі в художньому відношенні. Наприклад:

"June stood in front, fending off this idle curiosity-a little bit of a thing, as somebody once said, 'all hair and spirit,' with fearless blue eyes, a firm jaw, and a bright colour, whose face and body seemed too slender for her crown of red-gold hair". [Galsworthy 2019, p. 47].

Як видно з наведеного контексту, індивідуально-авторський перифраз відтворює портрети персонажів Дж. Голсуорсі через зовнішні риси, розкриваючи сутність їх характеру. У зв'язку з цим, в досліджуваних текстах Дж. Голсуорсі, перифраз використовується різнопланово: прийом частого повторення, багаторазового згадування одних і тих же найбільш характерних рис зовнішності персонажа, досягаючи цим особливо чіткого зорового образу (великий, форсайтівське підборіддя, що різко виступає вперед, пишна копиця волосся Джун, а саме – *"all hair and spirit"*). У характеристиці автора даного лінгвістичного прийому проявляється елемент іронії, так як індивідуально-авторський перифраз описує аж ніяк не предмет гордості «форсайтівського» суспільства, де запорукою успіху є славнозвісне походження, гучні титули, матеріальний достаток.

Так, контекстна глибинно – семантична близькість спостерігається в перифразі художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» в роздумах головного персонажа Сомса Форсайта. Наприклад:

"If only he could surrender to the thought: 'Let her go-she has suffered enough!"

If only he could surrender to the desire: 'Make a slave of her- she is in your power!"

If only even he could surrender to the sudden vision: 'What does it all matter?' Forget himself for a minute, forget that it mattered what he did, forget that whatever he did he must sacrifice something.

If only he could act on an impulse! " [Galsworthy 2019, c. 370].

Як свідчить фактичний матеріал, при декодуванні іронічного сенсу необхідне осмислення глибинних підтекстів Дж. Голсуорсі в оформленні

міркувань Сомса (іронічно збудовані фразові структури з відтінками заперечення, сумнівів, недомовленості). Іронічно передається і ставлення до жінки «зверхньо», яке характерно для «форсайтівського» клану. Іронія в даному випадку побудована на протиріччі між експлікованим перифразом та імплікованим змістом висловлювання.

Але не менш значимі в семантичному і стилістичному аспекті перифрази зустрічаються в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», що, в першу чергу, пояснюється авторським ідіостилем і жанром іронічного опису, не «скутого» загальнолітературними і естетичними вимогами до творів подібного роду. Наприклад:

"It was as if he were boxed up with hundreds of thousands of his countrymen, boxed up with that something in the national character which had always been to him revolting, something which he knew to be extremely natural and yet which seemed to him inexplicable-their intense belief in contracts and vested rights, their complacent sense of virtue in the exaction of those rights. Here beside him in the cab was the very embodiment, the corporeal sum as it were, of the possessive instinct-his own kinsman, too! It was uncanny and intolerable! 'But there's something more in it than that!' he thought with a sick feeling. " [Galsworthy 2015, c. 111].

Іронія в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» часом містить особливий погляд на суспільно значущі проблеми, зокрема, актуальну проблему мовної свободи у відображенні дійсності. В першу чергу, це має відношення до «живучості» національного характеру, який відноситься більшою мірою до англійців, це ніби патент прояву натури. Тому свідченням є наведений фактичний матеріал, що передає основні і найбільш очевидні риси англійського національного характеру з властивою конкретністю і відтінками «недосказів» Дж. Голсуорсі в перифразі «...*the corporeal sum as it were, of the possessive instinct...*», репрезентує незмінність основ англійської характеру.

2.4 Лінгвістичні фігури образності як спосіб відображення різновидів іронії

Для передачі іронічного сенсу на лексико-семантичному рівні Дж. Голсуорсі використовує різного роду каламбури, що передають різноманіття відтінків значень лексичних одиниць, здатних відображати різновиди іронії за допомогою таких фігур образності, як оксюморон, зевгма, гіпербола, алюзія.

Так, своєрідну функцію виконує оксюморон в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів». Оксюморон містить протиріччя, яке очевидно при докладному семантичному аналізі. Наприклад:

"Looking back on it all, he was mystified by the barrenness of his speech, he felt that he could say "an awful lot of feching things" if he had but the chance again, and the thought that he must so back to Littlehampton on the morrow, and to Oxford on the twelfth "to that beastly exam, "-without the faintest chance of first seeing her again, caused darkness to settle on his spirit even more quickly than on the evening. He should write to her, however, and she had promised to answer. " [Galsworthy 2015, c. 75].

Автор майстерно будує контекст, в якому від контрасту слів і ситуації виникає іронічний підтекст, слова не набувають протилежного значення, проте висловлювання інтуїтивно переходять в розряд іронічних. Мовна інтуїція в поєднанні з екстралінгвістичними знаннями дає можливість відчутти деяку смислову невідповідність. Асоціації, що виникають при згадці слів «... наганяла на нього морок швидше, ніж імла огортала землю», в даному контексті представлені за допомогою контекстуального перепаду

очікуваного (гіпотетично оформленої думки) і передачі стану з негативною спрямованістю можливого. Порушуючи логіку судження, іронічно оформлений сенс висловлювання оксюморона пояснює неможливість здійснення очікуваного результату [Моренець 2010, с.103].

Оксюморон як один із засобів вираження прихованої насмішки також має місце в мові роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів». Досліджені випадки вживання оксюморона в уже згадуваному матеріалі дозволяють розглядати його як елемент іронічного підтексту, в якому він виконує характерологічну функцію. Інакше кажучи, оксюморон як своєрідна мовна одиниця відтіняє іронічний сенс, розкриваючи людські недоліки, висміює слабкості і манеру поведінки. Наприклад:

*"He is like one who, having watched a tree grow from its planting — a paragon of tenacity, insulation, and success, amidst the deaths of a hundred other plants less fibrous, sappy, and persistent — one day will see it flourishing with bland, full foliage, in almost **repugnant prosperity**, at the summit of its efflorescence. "[Galsworthy 2019, c. 41].*

У словосполученні "*repugnant prosperity*" спостерігається поєднання двох антонімічних понять "*repugnant*" і "*prosperity*", що знаходяться в семантичному протиріччі. На тлі семантичного контрасту представлених мовних одиниць створюється яскравий іронічний ефект переданого явища – характеристика персонажа, причому, Дж. Голсуорсі досягає результату через призму сприйняття, в основі якої знаходиться опис природного середовища проживання і пануючих в ньому законів. На суперечливому за змістом слововживанні явно посилюються функціональні можливості оксюморона "*repugnant prosperity*", який може розглядатися як іронічно забарвлений фрагмент авторської мови, де простежується насмішка, що переходить у глузування.

До фігур мовного комізму в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» відноситься такий лінгвістичний прийом, як зевгма, що сприяє імплікації іронічного сенсу. Наприклад:

*"But to see nothing in anything, not as a pose, but because there was nothing in anything, was not English, and that which was not English one could not help secretly feeling dangerous, if not precisely bad form. It was like having **the mood which the War had left, seated-dark, heavy, smiling, indifferent-in your Empire chair, it was like listening to that mood talking through thick pink lips above a little diabolic beard.** It was for the English character at large... "* [Galsworthy 2018, c. 144].

Слід звернути увагу на той факт, що опис в даному контексті стосується передачі: стан «the mood» це іменник абстрактного поняття, який позначає «внутрішнє, душевний стан» [Ожегов 1973, с. 359]. Загальновідомо, що внутрішні людські параметри не виконують номінативних дій. Але в даному контексті «*the mood... seated-dark... heavy - smiling... mood talking through thick pink lips above a little diabolic beard*» спостерігається фактична присутність дієслівних дій в позитивній формі, здійснюваних абстрактним іменником «*mood*», який всі ці дії має на увазі, і, більш того, використовується для позначення матеріальної субстанції (виходячи з контексту).

Наведемо ще один приклад:

*"He walked to the edge of the terrace, arid looked down into the darkness, he could just see the powdering of **the daisies on the unmown lawn. Here to-day and gone to-morrow!** And there came the moon, who saw all, young and old, alive and dead, and didn't care a dump! His own turn soon. For a single day of youth he would give what was left! And he turned again towards the house. 'What is it makes us love, and makes us die! I must go to bed. 'And across the terrace stones, growing grey in the moonlight, he passed hack within. "* [Galsworthy 2016, p. 410].

Як видно з наведеного контексту, використаний лінгвістичний прийом імплікації прямого і переносного значень іронічного сенсу може розглядатися як одна з характеристик психологічного стану персонажа. За допомогою внутрішнього монологу Дж. Голсуорсі веде роздуми про сенс життя, опис фізичного стану використовується в переносному значенні, що дозволяє говорити про приналежність даного прикладу до випадку зевгми. Ця зевгма не позбавлена іронії / когніція опису внутрішнього стану в роздумах Джоліона Форсайта як би виводиться Дж. Голсуорсі в контрасті з описом стану навколишньої природи. В даному випадку іронія м'яка. Одна з функцій цієї іронії емотивна, так як вона зображує емоції і почуття, що опанували персонажа в описуваний момент.

Таким чином, дієслівні форми, що мають відношення до абстрактної субстанції (в даному випадку, що передає стан), відображають кордони співвідношення смислових структур, що містять пряме і переносне значення, імпліціювання яких формує зевгма.

Слід зазначити, що, на думку І. В. Гюббенет, Б. В. Томашевського, іронія будується нерідко на грубому перебільшенні або явному протиріччі [Гюббенет 1991, с. 59]. Лінгвістична іронія в мові художніх текстів роману «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі побудована на гіперболі, тобто на тонкому і сильному перебільшенні. Наприклад:

"Michael raised an indignant voice.

"Yes," said June, "you 're a good sort, I know –too good for her. "

"I'm not, " said Michael, sharply.

"Oh, yes, you are. She isn 't bad, but she's a selfish little creature. "

"I wish you'd remember"

"Sit down! Don't mind what I say. I only speak the truth, you know. Of course, it was all horrible, Soames and my father were first cousins. And those children were awfully in love. "

Again Michael was conscious of the deep and private feeling within the little figure, conscious, too, of something deep and private stirring within himself." [Galsworthy 2014, с. 79–80].

Гіперболізація іронічних підтекстів Голсуорсі відображає глибинні структури, «вербалізуючі» іронічний сенс: в процес його іменування залучені знакові одиниці різноаспектно. Так, при явній невідповідності форми («*within the little figure*» – зменшувально-пестлива) і змісту («*private*») відбувається гіперболізація іронічного сенсу глибинного контексту. Інакше кажучи, як відображає ілюстративний матеріал, Дж. Голсуорсі майстерно переводить іронічний сенс у зовнішній контекст з відтінками іронії, вербалізуючи реакцію Майкла на почуте; раптове порушення порядку (почуттів), сум'яття і т.д.

Подібні випадки актуалізації іронічного сенсу, спрямованого на розкриття взаємовідносин між персонажами, не поодинокі. Наприклад:

"Each sunbeam which came through the chinks had annoyins brilliance, and Holly's dark head bent over them had a wonderfully silky sheen. A marvellous cruelly strong thins was life when you were old and weak, it seemed to mock you with its multitude of forms and its beatins vitality. He had never, till those last few weeks, had this curious feeling of being with one half of him eagerly borne along in the stream of life, and with the other half left on the bank, watching that helpless progress. " [Galsworthy 2016, с. 420].

У художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» «маскування» внутрішніх переживань відтіняється за допомогою іронічного сенсу гіперболізовано. Наприклад:

"His tea grew cold, his cigar remained unlit, and up and down he paced, torn between his disnity and his hold on life. Intolerable to be squeezed out slowly, without a say of your own, to live on when your will was in the hands of others bent on weighing you to the ground with care and love. Intolerable!" [Galsworthy 2016, с. 422–423].

Як видно з даного контексту, ці слова, що належать Джоліону Форсайту, є реакцією на життя що йде, в силу його характерних якостей, сформованих іменитим походженням, становищем у суспільстві і матеріальною забезпеченістю. Гіперболізація в даному випадку надає вислову особливу виразність, яка підкреслює гідність і глибоке почуття самовладання перед такою серйозною проблемою, як «*disnity and his hold on life*» вміти «*to live on when your will was in the hands of others bent on weighing you to the ground with care and love*». Саме ці якості свого персонажа і піддаються Дж. Голсуорсі авторській підтримці і, співпереживаючи, звеличує стійкість людини, англійського аристократа за походженням.

Одним з різновидів лінгвістичних прийомів, що сприяють створенню іронічного ефекту в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», є алюзія. Це найбільш важко визначуваний вид текстової ремінісценції, в рамках якого зустрічається якісь мовні відсилки, відтворення будь-якої частини початкового тексту. Причому, ці відсилки виступають як вторинний засіб по відношенню до змістової подібності. Наприклад:

*"Sir James Foskisson **looked** at very young Nicholas.*

"Let me see, " he said, "those were? "

*"**Lion-huntress, and snob**, " said Michael, curtly.*

*Sir James **wagged** his head precisely as if it were a pair of scales.*

*"**Immoral, snake, traitress, without charm** — you think those weaker? "*

"They don't make you snigger, sir, the others do. In Society it's the snisser that counts."

*Sir James **smiled**.*

*"**The jury won't be in Society, Mr. Mont** "[Galsworthy 2013, с. 172-173].*

Отже, іронія в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» часом містить особливий погляд на суспільно значущі проблеми, зокрема, актуальну проблему мовної свободи в відображенні дійсності. В першу чергу, це має відношення до «живучості» національного характеру,

який відноситься більшою мірою до англійців, це ніби патенту прояви натури. Тому свідченням є наведений фактичний матеріал, що передає основні і найбільш очевидні риси англійського національного характеру з властивою конкретністю і відтінками «недомовленості» Дж. Голсуорсі.

Іронічне ставлення, укладене в перефрази, свідчить про те, що даний стилістичний прийом, незважаючи на рідкість використання, все ж є одним з найбільш ефективних засобів, до яких вдається Дж. Голсуорсі в художніх текстах роману «Сага про Форсайтів». Слід зазначити, що часто перифраз виконує характерологічні і оцінну стилістичні функції, так як сприяє опису персонажів і демонструє їх ставлення до подій.

Не всяка аллюзивність володіє іронічним ефектом. Ймовірно, з цієї причини Дж. Голсуорсі використовує характерологічну лексику, виділяючи її як мовну відсилку (за допомогою лапок), і вводить алюзію з попередньої частини початкового тексту, яка сприяє створенню другого плану, ситуація якого обумовлена специфічною лексикою з іронічним змістом та різко контрастує з першим планом. Також даний контекст свідчить про сильну інформативну залежність від лінгвокультурного тезауруса, на тлі якого він і існує, при його аналізі розрізняються смислова основа і інтерпрітаційний компонент; в якості превалюючих виступають змістовні, а не мовні асоціації.

Безсумнівний інтерес представляє в ході аналізу фактичного матеріалу художніх текстів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» здатність прецедентного феномену (ситуації, тексту, імені, висловлювання) створювати підтекстний план, що інтерпретується в залежності від контекстуальних умов його актуалізації, як іронічний. У зв'язку з цим доцільним і високоефективним є використання Дж. Голсуорсі лінгвістичних, але і когнітивних аспектів в досліджуваних текстах роману «Сага про Форсайтів».

Слід зазначити, що умови прецедентності універсальні для будь-якої лінгвокультурної спільноти: популярність серед усіх представників

національно-лінгвокультурної спільноти; актуальність в когнітивному (пізнавальному і емоційному) плані; постійно звернення що відновлюється (апеляція), в мовленні представників тієї чи іншої національно-лінгвокультурної спільноти [Красных 2002, с. 58].

Актуальність вивчення прецедентних феноменів в іронічному контексті пояснюється їх широкою поширеністю в художньому тексті, в якому висувається на перший план принцип гри, пригнічуючи «серйозний» підхід до естетичної діяльності, використовуючи багатий алюзивний потенціал. Культура «включена» в мову - факт незаперечний, оскільки мова вбирає в значення все, що пов'язано з культурно-традиційної компетенцією її носіїв. Незнання прецедентних феноменів, нездатність проаналізувати монокультурні спілкування – відправні пункти виникнення зон комунікативних невдач, «випадання» зі спілкування. Іронічна маркованність прецедентного феномена, а також неадекватна його інтерпретація на рівні міжкультурного спілкування можуть призвести не тільки до комунікативних збоїв, а й служити причиною конфліктів на побутовому, соціальному і національному рівні.

До національно-прецедентних (за класифікацією В. В. Красных) відносяться феномени, відомі представнику тієї чи іншої національно-лінгвокультурної спільноти і входять в національну когнітивну базу. Феномени є зосередженням багатой інформації культурологічного плану, що становить їх лексичний фон. Однак в деяких випадках сенс алюзії може залишитися закритим для читачів перекладної версії твору або представників іншої національної спільноти. Це пояснюється відмінністю національних стереотипів при спільності лексичного фону; прецедентного феномена в одній мові і відсутністю такого в іншій. До числа прецедентних феноменів подібного роду відносяться, наприклад, реалії країн, що становлять їх специфічну історію.

Безсумнівний інтерес представляють в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» дослідження в лінгвістичному плані «національних когнітивних баз» для створення іронічних підтекстів з аллюзивними посиланнями на відомих історичних персонажів, діячів науки, мистецтва і т.д. Наприклад:

"His mind strayed on to an imagined combat, infinitely unlike that which he had just been through, infinitely sallant, with sash and sword, with thrust and parry, as if he were in the pases of his beloved Dumas. He fancied himself La Mole, and Aramis, Bussy, Chicot, and D 'Artagnan rolled into one, but he quite failed to envisage Vol as Coconnas, Brissac, or Rochefort. The fellow was just a confounded cousin who didn 't come up to Cocker. Never mind." [Galsworthy 2015, c. 153].

В аналізованому ситуативному контексті Дж. Голсуорсі називає ім'я відомого французького письменника А. Дюма в даній ситуації аж ніяк не для того, щоб підкреслити великі здібності Вела. Це скоріше стереотипна іронічна образа, що вживається з метою вколоти, зачепити і, в деяких випадках, навіть спровокувати конфлікт.

Отже, інтерес для даного дослідження представляють різновиди аллюзії, що мають естетико-емоційне навантаження. Такого роду когнітивні простори вимагають знання і розуміння вихідної форми та її семантики. У разі іронії, саме розбіжність між вихідною і контекстуальною семантикою є істотною, тому що відображає підтекстову інформацію.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки в дослідженні категорії іронії, як мовної одиниці, домінуюча роль належить антропологічній і когнітивній лінгвістиці, що дозволяє правильно інтерпретувати іронічний підтекст і послідовно включатися у взаємодіючі мовні системи, що відображають закономірності національної специфіки культури.

Реалізація основних принципів сучасної лінгвістики в процесі вивчення іронії відображає зростання інтересу до даного мовного явища. Антропоцентрична спрямованість лінгвістичного знання, інформативно насиченого національними особливостями мовної культури, зумовлює декодування текстів, використовуючи навички вилучення з пам'яті різної фонові інформації, що тягне за собою необхідність виходу за рамки власне лінгвістичного дослідження. Найвиразніше це проявляється при інтерпретації іронічного переосмислення одиниць тексту, що актуалізують контекст і вимагають від інтерпретатора високої мовної та культурної компетенції, його емоційної позиції до корелятивів ситуативних реалій за допомогою позамовних (екстралінгвістичних) чинників.

Тенденція до залучення в дане дослідження розширеного контексту передбачає аналіз цілого дискурсу при інтерпретації іронічного сенсу, що знаходиться в руслі сучасних суміжних наук: психології, філософії, культурології, логіки, семіотики і т.д.

Теоретичне осмислення іронії як об'єкта дослідження вимагає комплексного аналізу іронічного контексту. При введенні ситуативного контексту виявляються зв'язки з ідеями біхевіоризму, що є продовженням реального фізичного акту. В ході аналізу виявлені етнокультурні маркери (контексти Дж. Голсуорсі з яскраво вираженою іронією, властивою чисто

англійському характеру), які дозволяють виділити і описати (як правило, фрагментарно) специфіку світогляду, характерну для представників громадських та національних інститутів Англії. Різні типи дискурсу, стереотипи комунікативної поведінки, норми мовного етикету (так, наприклад, іронія розглядається як невід'ємна складова англосаксонської мовної поведінки), що дозволяє комунікантам кодувати, передавати і перетворювати інформацію в процесі спілкування.

Результати проведеного дослідження показують, що іронія на лексико-семантичному рівні створюється організацією засобів мови як в структурі авторської оповіді, так і в мовленні персонажів роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», що передається за допомогою широкого діапазону стилістичних прийомів (каламбуру, метафори, уособлення, образного порівняння, оксюморона, гіперболи, зевгми, алюзії). Іронічна маркованість даних прийомів здатна передавати різні відтінки модальності, виявляючи ставлення автора висловлювання до дійсності. В основі відносин контекстуального і предметно-логічного значень слова лежить багатоаспектна прагматика іронічного сенсу.

Вищевказані іронічно марковані засоби мови в романі Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів» репрезентують здатність до створення другого плану, що контрастує з першим; контраст між предметно-логічним і контекстуальним значеннями і наявність емоційно-оцінного компонента. Причому, можливість до створення іронічного ефекту системно не закріплена за лексичною одиницею. Функціональний підхід до вивчення іронії враховує контекстуальну обумовленість в реалізації іронічного сенсу з використанням можливостей як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників.

Аналіз засобів, які репрезентують іронію в художніх текстах роману Дж. Голсуорсі «Сага про Форсайтів», підтверджує широкий діапазон варіювання засобів оцінки в описі авторської оповіді в різних контекстах.

Специфічність функціонування іронічного сенсу полягає у вираженні «прихованих» смислів, які відображають чисто англійський характер: стриманість, небагатослівність, прагнення до недомовленості і т.ін.

Лінгвістична категорія іронії проявляється в уже згадуваному мовному матеріалі при певних стимулах: особистої неприязні; заздрості, ревнощів і культурно-ціннісних установок автора. Об'єктивізація іронії охоплює значний спектр явищ, осіб, предметів, подій.

Функціональний аспект мовних засобів, що передають різноманіття відтінків значень іронічного сенсу, розкриває глибинний «задум» автора і в контекстних, і в підтекстових структурах. В ході дослідження виявлено домінуючі засоби і прийоми створення іронічного ефекту: каламбур, оксюморон, метафора, образне порівняння, перифраз, гіпербола, які традиційно в мові створюють іронічний ефект. Також цікаві результати відображення іронічного сенсу іншими засобами репрезентації як зевгма, алюзія.

У досліджуваних текстах Дж. Голсуорсі іронія як лінгвістична категорія формується завдяки специфіці подання інформації, в якій відображена основне навантаження іронічного сенсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Поэтика. Риторика. С.-Петербург : Азбука, 2000. 348 с.
2. Арнольд И. В. Импликация как прием построения текста и предмет филологического изучения. *Литература современности*. С.-Петербург : Азбука, 1992. №4. С. 83–91.
3. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. М. : Высшая школа, 1991. 140 с.
4. Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык. *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*. М. : Наука, 1998. С. 298–314.
5. Балалыкина Э. А. Семантические законы и история слов. *Русская и сопоставительная филология: Лингвокультурологический аспект*. Казань: Казан. гос. ун-т, 2004. С. 31–38.
6. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. М.: Художественная литература, 1995. 285 с.
7. Беляевская Е. Г. Эволюция лингвистических идей во второй половине 20 века. М. : Наука, 1990. 118 с.
8. Бергсон А. Смех. М. : Искусство, 1992. 127 с.
9. Беркнер С. С. Развитие языка английской драмы в XVI – XX вв. *Филологические науки*. М. : Наука, 1991. С. 86–94.
10. Бичко І. В. Іронія .Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. К. : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
11. Блумфилд Л. Язык. М. : Прогресс, 1998. 607 с.

12. Боднар Ф. Г. Гумор. Чернівці: Бібліотека «Буковинського журналу», 1996. 64 с.
13. Бредбері М. Абстракція та іронія. М.: Наука, 1991. 214 с.
14. Брюханова Е. А. Когнитивно-историческая обусловленность иронии и ее выражение в языке английской художественной литературы (на материале произведений О. Уайльда, У. Моэма, Дж. Барнса) : автореф. дис. канд. філолог. наук: 10.02.04. М.: 2004. 25 с.
15. Воропанова М. И. Джон Голсуорси. Красноярск: КОРА, 1998. 284 с.
16. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка. М. : Высшая школа, 1991. 343 с.
17. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : Просвещение, 1991. 139 с.
18. Гатинская Н. В. Типы языковой метафоры в русском языке. Логический анализ языка. *Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного*. М. : Индрик, 2004. С. 312–320.
19. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах. М. : Высш. шк., 1997. 104 с.
20. Гончаренко Л. О. Іронія, як проблема художнього перекладу. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2013. Вип. 207. Т. 219. С. 34.
21. Гюббенет И. В. Основы филологической интерпретации литературно-художественного текста . М. : МГУ, 1991. 265 с.
22. Денисенко С. Актуальне й потенційне в динаміці фразо утворення. *VII Міжнародні семантичні читання у Прикарпатському державному університеті*. Івано-Франківськ, 2003. С. 29 –31.
23. Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки : науково-аналітичне видання. Донецьк : ДонНУ, 2014. 464 с.
24. Здоровега В. Й. Сучасна українська комедія: Літературно-критичний нарис. К.. Основа, 1999. 147 с.

25. Иткина Н. Л. Об иронии (опыт интерпретации текста). *Семантические особенности и функции слов и словосочетаний в английском языке*: сб. науч. трудов. М., 1996. С. 142–149.
26. Калита О. М. Іронія як світоглядний принцип і стилістична категорія. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. К. 2004. №1(11). С. 12-18
27. Каменская Ю. В. Адресат иронии. *Автор. Текст. Аудитория*: межвуз. сб. науч. трудов. Саратов : СГУ, 2002. С. 25–98.
28. Карасев Л. В. *Философия смеха*. М. : Искусство, 1996. 256 с.
29. Красных В. В. *Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: Курс лекцій В.В. Красных*. М. : Гнозис, 2002. 284 с.
30. Кружков Г. *Ностальгия обелисков. Литературные мечтания*. М.: Новое литературное обозрение, 2001. 704 с.
31. Меликова-Толстая С. *Античные теории художественной речи. Античные теории языка и стиля (антология текстов)*. С.-Петербург : Алетейя, 1996. 362 с.
32. Моренець В.П.Оксюморон. Літературознавчі статті, дослідження, есеї. К. : Смолоскип, 2010. 165 с.
33. Москаленко Н. А., Феденко М. М., Смагленко Ф. П. *Українська сучасна літературна мова*. Одеса : Вища школа, 1990. 160 с.
34. Науменко А. М. *Філологічний аналіз тексту. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Вінниця : Нова книга, 2005. 416 с.
35. Николина Н. А. *К вопросу о речевых средствах иронической экспрессии и ее функциях в художественном тексте*. М. : Генеза. 1999. 165 с.
36. Орлов М. Ю. *Текстообразующая ирония в русской и англоязычной прозе: автореф. дис... канд. филолог. наук : 10.02.01*. Саратов, 2005. 17 с.
37. Потебня О. О. *Думка й мова (фрагменти): Слово. Знак. Дискурс*. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст / за редакцією Марії Зубрицької. Львів, 1996. С. 23–123.

38. Походня С. І. Мовні види і засоби реалізації іронії. К. : Наукова Думка, 1999. 128 с.
39. Разинкина М. Л. Стилистика английской научной речи. М. : Наука, 1992. 168 с.
40. Салихова Н. К. Языковая природа и функциональная характеристика стилистического приема иронии: автореф. дис.канд. филол. наук : 10.02.04. М., 1996. 24 с.
41. Семків Р. А. Іронічна структура. Типи іронії в художній літературі. К., Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 119 с.
42. Семків Р. Парадокси постмодерної іронії та стильова параноя сучасної української літератури. *Іронія: Збірник статей* / Упор. О. Галета, Є. Гулевич, З. Рибчинська (Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка). К. : Смолоскип, 2006. 238 с.
43. Сергиенко А. В. Ирония как знак индивидуального обзора мира. URL : http://www.ksu.ru/science/news/lingv_97/n.70.htm. (дата звернення: 13.11.2020).
44. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка. М. : Высшая школа, 1994. 240 с.
45. Тимофеев Л. И. Основы теории литературы. М. : Просвещение, 1996. 548 с.
46. Тищенко К. М. Загальна структура лінгвістичних знань. *Мовознавство*. К. : 1999. № 6. С. 48–52.
47. Фомичева Ж. Е. Иноязычные включения как средство создания иронии. *Германистика*. С-Петербург : Высшая школа, 1992. С. 139–149.
48. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному. М. : Харвест, 2003. С. 243–244.
49. Чернец Л. В. Ирония как стилистический прием. *Русская словесность*, 2001. №5. С. 69–72.
50. Austin J. L. Other minds II Idem. *Philosophical Papers*. Oxford : Clarendon Press, 1992. P. 44–84.

51. Colebrook C. *Irony in the Work of Philosophy*. University of Nebraska Press, 2020. 332 p.
52. Groeben, N. & Scheele, B. Strategien uneigentlich-kontrastiven Meinens. Kategorien des Dementis im ironischen Sprechakt. *Deutsche Sprache*. 1981 №9, P. 1-24.
53. Kerbrat-Orecchioni C. L'ironie comme trope. *Poétique*, 1990. № 41. P. 108–128.
54. Muecke D. C. *Anatomy of Irony. Irony and the Ironic*. London, New York: Methuen, 1982. P. 33–55.
55. Verbal irony. Critical Concepts. http://www.speechpamology.com/articles/arc_disp.asp&id=rus. (дата звернення :27.11.2020).
56. Weinrich H. *Linguistikder Luge*. Heidelberg, Schneider, 1986. 387 p.
57. Yoon S. L. *Nationalism and Irony: Burke, Scott, Carlyle*. Oxford University Press, 2004, 227 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

58. John Galsworthy. *The Forsyte Saga*. In *Chancery*. Санкт-Петербург : КАРО, 2015. 480 с.
59. John Galsworthy. *The Forsyte Saga*. *Indian Summer of a Forsyte*. Санкт-Петербург : КАРО, 2016. 450 с.
60. John Galsworthy. *The Forsyte Saga*. *Salvation of the Forsyte*. Санкт-Петербург : КАРО, 2017. 192 с.
61. John Galsworthy. *The Forsyte Saga*. *Swan Song*. Санкт-Петербург : КАРО, 2014. 192 с.

62. John Galsworthy. The Forsyte Saga. The Man of Property. Санкт-Петербург : КАРО, 2019. 608 с.
63. John Galsworthy. The Forsyte Saga. The Silver Spoon. Санкт-Петербург : КАРО, 2019. 320 с.
64. John Galsworthy. The Forsyte Saga. The White Monkey. Санкт-Петербург : КАРО, 2012. 248 с.
65. John Galsworthy. The Forsyte Saga. To Let. Санкт-Петербург : КАРО, 2018. 252 с.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

66. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М. : КомКнига, 2007. 576 с.
67. Висоцька Н. О. «Золота доба» зарубіжної драми XVI — XVII ст. Хрестоматія. К. : Просвіта, 2005. 528 с.
68. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. М. : Просвещение, 1992. 490 с.
69. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К. : Видавничий центр «Академія», 2007.
70. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. М. : Генеза, 2003. 856 с.
71. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4т. Т.2. М. : Прогресс, 1996. 672 с.
72. Чавчанидзе Д. Словарь литературоведческих терминов / под ред. Л. И. Тимофеева, С. В. Тураева. М. : Просвещение, 1994. 509 с.

73. Шинкарук В. І . Комічне. *Філософський енциклопедичний словник*. К. : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Абрис, 2002. С.605
74. Longman Basic Dictionary of American English, London : Pearson Education Ltd, 1999. 675 p.

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such a topical problem as the means of expressing irony in literature.

The object of research is the linguistic space of the writer John Galsworthy, who represents the linguistic means of expressing irony in artistic texts.

The main purpose of the work is to reveal the mechanisms of creating irony and classification of linguistic means of its expression in the studied text.

At the present stage of development of linguistic science in the study of the category of irony as a linguistic unit, the dominant role belongs to anthropological and cognitive linguistics, which allows to correctly interpret the ironic subtext and consistently engage in interacting language systems that reflect the patterns of national culture.

The results of the study show that irony at the lexical-semantic level is created by the organization of language as the structure of the author's narrative and in the speech of the characters of John Galsworthy's novel «The Forsyte Saga», which is transmitted through a wide range of stylistic techniques (, figurative comparison, oxymoron, hyperbole, allusions). The ironic labeling of these techniques is able to convey different shades of modality, revealing the attitude of the author of the statement to reality. The relationship between the contextual and subject-logical meanings of the word is based on the multifaceted pragmatics of ironic meaning.

Key words: *irony, consciousness, trope, comic, laughter, pun, oxymoron, allusion, metonymy*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Решетова Тамара Василівна, студент(ка) 2 курсу, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти reshetovatamara99@gmail.com

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Мовні засоби вираження іронії в художніх текстах (на матеріалі роману Дж.Голсуорсі «Сага про Форсайтів»)»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____